

B.100 GOSPOŠČINE, IMENJA IN POSESTVA

Gospoščina ali zemljiško gospostvo je bila gospodarskoorganizacijska in pravna oblika fevdalnega sistema. Temeljila je na gospodovi pravici do zemlje, ki zaradi obdelave povezuje več ljudi, njihov položaj pa določajo posebna socialnopravna razmerja. Zemljiški gospod je bil fizična oseba (sprva visoko plemstvo, pozneje tudi nižje, prvotno nesvobodno plemstvo, nazadnje tudi ljudje meščanskega in kmečkega izvora) ali pravna (škofija, samostan), v fevdalnem razmerju upravičena do zemljiške rente v obliki kmečkih bremen, dajatev in tlake. Zemljiške donose so ustvarjali neposredni proizvajalci, torej kmetje s svojim delom. Gospodovo zemljo so obdelovali večinoma samostojno, vendar so bili v pravno odvisnem položaju, saj so bili podložniki. Gospoščini podobno je bilo imenje, le da je šlo tukaj za manjšo posest.

Temeljna stvarna sestavina gospoščine je bila zemlja, ki jo je imel zemljiški gospod v lasti ali pa je imel kakšno drugo pravico do razpolaganja z njo (fevd). Nekatere gospoščine so opravljale pomembnejše funkcije javne oblasti (npr. deželno sodstvo, policijsko oblast). Po načinu izrabe se je v okviru gospoščine zemlja delila na dominikalno, torej tisto zemljo, ki jo je gospoščina obdelovala v lastni režiji, in na rustikalno, to pa je bila tista, ki je bila izrabljena po kmetijah oz. hubah. Gospoščina je lahko imela strnjeno posest, lahko pa je bila raztresena po različnih krajih, v katerih so bile posamezne kmetije tudi v lasti drugih gospoščin.

V poznem srednjem veku je razvoj blagovno-denarnega gospodarstva gospoščine spremenil iz samopreskrbovalnih enot v ponudnike in povpraševalce na trgu. Kmečke dajatve so se začele spreminjati v denarne in zemljiškemu gospodu kmetija ni več pomenila le proizvodjalne enote, ampak tudi vir rente, ki jo je lahko ocenil v denarju, kar se je zapisovalo v urbar.

S prodorom zgodnjekapitalističnih oblik konec srednjega in v začetku novega veka je nastopila kriza fevdalnega sistema. Gospoščine so postale ovira za razvoj novih produkcijskih načinov, povezanih zlasti z vzponom mest in meščanstva. Popolnoma je prenehala tudi funkcija gospoščine pri vzdrževanju vojaške sile v razmerah naturalnega gospodarstva. Z zmago absolutizma v 17. st. so začele gospoščine na račun deželnega kneza in okrepljenega državnega aparata vedno bolj izgubljati oblastne funkcije, pridobljene v srednjem veku.

Z jožefinskimi reformami so nekatere gospoščine postale sedež nabornookrajnih komisariatov, ki so poleg novačenja opravljali tudi upravne posle, kot je skrb za statistiko, gradnjo cest, policijo in izdelavo katastra. Po uvedbi krajevnih sodišč v drugi polovici 18. st. so nekatera gospostva vzdrževala krajevna sodišča in so tako veljala za delegirana gospostva. Na ta način so se začeli razvijati upravni in sodni okraji.

Z marčno revolucijo leta 1848 je bila dosežena zemljiška odveza in z njo odpravljen fevdalni sistem. S tem so bile odpravljene tudi gospoščine z najznačilnejšim socialnim razmerjem – podložništvom in njegovo premoženjskopravno podlago. Na Slovenskem je lastnikom nekdanjih gospoščin ostala le dominikalna zemlja, rustikalna pa je bila razdeljena kmetom. Namesto o gospoščini lahko takrat govorimo o veleposesti. Po drugi svetovni vojni so izgubili še to zemljo ter gradove oz. dvore, na katerih so bili nekdanji sedeži gospoščin.

V gospoščinskem gradivu PAM se najde predvsem fragmentarno ohranjeno gradivo, nastalo med 15. in 20. st. Sicer se med gradivom nahaja kar nekaj starih urbarjev in urbarialnih registrov, vendar prevladujejo spisi krajevnih sodišč iz prve polovice 19. st. Nekateri fondi so

dopolnjeni s kopijami arhivskega gradiva, in sicer gre večinoma za kopije iz StLA. Starejše listine, ki se tudi nanašajo na posamezne gosposčine, so bile izločene iz gosposčinskih fondov in so hranjene v Zbirki listin, številne zemljiške knjige iz 18. in 19. st. pa v Zbirki zemljiških knjig gosposčin ter magistratov mest in trgov.

Viri in literatura:

- **Enciklopedija Slovenije, zv. 15** (str. 2–3) (2001). Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Fras, I. (2004). **Inventar gosposčine Bistriški grad 1587–1944**. V: Inventarji 10. Maribor: Pokrajinski arhiv Maribor.
- Horvat, M. (2009). **Gosposčina Oplotnica**. V: Zbornik občine Slovenska Bistrica. Slovenska Bistrica: Skupščina občine, Kulturna skupnost.
- Jakič, I. (1997). **Vsi slovenski gradovi: leksikon slovenske grajske zapuščine**. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- Koropec, J. (1972). **Zemljiške gosposčine med Dravogradom in Mariborom do konca 16. stoletja**. Maribor: Založba Obzorja.
- **Krajevni leksikon dravske banovine: krajevni repertorij z uradnimi, topografskimi, zemljepisnimi, zgodovinskimi, kulturnimi, gospodarskimi in tujskoprometnimi podatki vseh krajev dravske banovine** (1937). Ljubljana: Uprava Krajevnega leksikona dravske banovine.
- Mlinarič, J. (1975). **Gosposčina Negova na začetku 17. stoletja**. V: Ptujski zbornik IV. Maribor: Založba Obzorja.
- Pirchegger, H. (1962). **Die Untersteiermark in der Geschichte ihrer Herrschaften und Gülden, Städte und Märkte**. München: R. Oldenbourg.
- **Schloss Eggenberg**. Pridobljeno 26. 10. 2009 s spletne strani http://www.cosmopolis.ch/cosmo51/schloss_eggenberg.htm.
- **Schloss Spielfeld**. Pridobljeno 17. 10. 2009 s spletne strani <http://www.schloss-spielfeld.com/schloss.html>.
- Stopar, I. (1990). **Grajske stavbe v vzhodni Sloveniji. 1, Območje Maribora in Ptuja**. Ljubljana: Partizanska knjiga, Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.
- Zadavec, D. (2006). **Posest koroškega benediktinskega samostana Št. Pavel na Štajerskem po urbarju iz leta 1620 in opat Hieronim Marchstaller**. V: Časopis za zgodovino in narodopisje, 77=42, št. 1. Maribor: Univerza v Mariboru, Zgodovinsko društvo v Mariboru.
- Žumer, V. ... et al. (1999). **Vodnik po fondih in zbirkah Arhiva Republike Slovenije, zv. 3: Fondi in zbirke društev in družbenih organizacij, cerkve, zemljiških gospostev, osebni in rodbinski fondi ter arhivske zbirke**. Ljubljana: Arhiv Republike Slovenije.

ADMONTSKO IMENJE V GORNJI RADGONI IN STANETINCIH

Signatura: PAM/1853

Kraj: Gor. Radgona, Stanetinci [Sv. Jurij] *Ohranjeno gradivo:* 1739–1850
Količina: 5 arhivskih škatel *Tekoči metri:* 0,5
Informationna pomagala: arhivski popis *Jezik:* nemški (gotica)

Vsebina: Inventarji po umrlih podložnikih 1739–1740; davčne zadeve: vojni davek, regulacija deželnoknežjih davkov, potrdila o plačilu 1765–1819; registri žitne desetine 1772–1834; pregled služnostnih vinogradov 1779; register denarnih in naravnih dajatev 1789; kupoprodajna in ščitna pisma 1790–1837; spremembe lastništva posesti 1790–1821; prepisi odlokov ordinariata 1793–1801; zemljiška knjiga: ekstablucije 1789–1840; jožefinski kataster posesti gosposčine Šahenturn 1789; popis obsojencev 1799–1825; dopisi okrožnemu uradu 1803; izkazi umrlih podložnikov za evidenco dediščinskega davka 1810–1840; zakupna pogodba občine Mota z gosposčinsko upravo za žitno desetino 1822–1837; izkazi za prevoz vina iz Radgone v Gradec 1834–1837; krajevno sodišče: zapuščinski in sirotinski spisi 1840; spisi v zvezi z zemljiško odvezo 1848–1850; dokumenti o predaji sodnih poslov imenja Stanetinci okrajnemu sodišču v Gor. Radgoni 1848–1850; katastrski načrti 19. st.

Sistem ureditve: Gradivo je deloma vsebinsko urejeno.

Historiat ustvarjalca: Admontsko imenje v Gor. Radgoni in Stanetincih predstavlja posesti, ki jih je imel v okolici Gor. Radgone in Stanetincih benediktinski samostan iz Admonta v Avstriji. Admontski samostan je bil ustanovljen že leta 1074, v zvezi z Gor. Radgono pa se omenja leta 1188, ko je bil graščak radgonskega gradu Hartnid von Rakkerspurg, udeleženec križarskega pohoda, skupaj z bratom priča obdaritve samostana Admont s strani nemškega cesarja Friderika Barbarosse. V Gor. Radgoni je bil sedež tamkajšnjih samostanskih posesti v Admontskem dvorcu, današnja stavba iz 18. st. ima še danes ohranjen grb samostana iz leta 1781. Stanetinci se prvič omenjajo že v otokarskem deželnoknežjem urbarju iz 13. st., ko je vas imela osem kmetij. Leta 1443 se navaja kot deželnoknežji fevd, ki je štel 11 hiš. V vasi je imela svoje posesti tudi gosposčina Šahenturn.

GOSPOŠČINA BETNAVA PRI MARIBORU

Signatura: PAM/1841

Kraj: Maribor *Ohranjeno gradivo:* 1588–1589, 1789–1850
Količina: 3 arhivske škatle, 2 knjigi *Tekoči metri:* 0,3
Informationna pomagala: arhivski popis *Jezik:* nemški (gotica), slovenski

Vsebina: Kopija računске knjige protestantske cerkve 1588–1589; krajevno sodišče: zapuščinske zadeve, oporoke, pupilarne zadeve, zadolžnice, pobotnice 1817–1850; sirotinski dnevnik 1789–1850.

Sistem ureditve: Pretežni del gradiva predstavljajo dokumenti krajevnega sodišča gosposčine Betnava, ki so urejeni in popisani po zadevah in kronološko. Med njimi je tudi prisega v slovenskem jeziku iz leta 1827. Kopija računске knjige protestantov je na koncu gradiva izven tehnične opreme, prav tako sirotinski dnevnik.

Historiat fonda: Kopije protestantske računске knjige, ki jo skupaj s pripadajočim spisovnim gradivom hrani StLA pod signaturo *Laa. A. Antiquum Sch. 51*, so bile vključene v fond

zaradi pomembnosti. Originalno gradivo se nanaša na krajevno sodišče, ki je na gospoščini v 19. st. imelo svoj sedež in reševalo zemljiškoknjižne, zapuščinske, pupilarne in civilnopravne zadeve. Gradivo krajevnega sodišča gospoščine Betnava je mariborskemu arhivu predal ZAC v letu 2001. V Zbirki listin hrani PAM tudi listine, ki se nanašajo na Betnavo, 21 zemljiških knjig gospoščine Betnava pa v Zbirki zemljiških knjig gospoščin ter magistratov mest in trgov.

Historiat ustvarjalca: Gospoščina Betnava (Windenu, Paltramshof) je ležala v Sp. Radvanju, ki je danes del Maribora. Dvorec Betnava se omenja v listinah od leta 1319 dalje. Prvotna stavba je bila renesančna, njeni prvi lastniki pa so bili betnavski gospodje (von Winden). Po letu 1319 je bila v lasti družine Paltram (Paltramshof), katere člani so v mestu Maribor opravljali pomembne funkcije. V betnavski dvor se je leta 1437 preselil Andrej Žusemski z ženo Lizo Wintnawer. Kot lastniki se omenjajo še Wolf Engelbert Auersperg (1542), Luka Szekely (1555), Maks pl. Khuenburg in leta 1587 Wolf Viljem pl. Herberstein. Herbersteini so bili pristaši protestantizma, zato je bil takrat na gradu pravi protestantski center: protestantska grajska kapela, župnišče in v okolici dvorca protestantsko pokopališče. V letu 1667 je postal lastnik grof Johann Jakob Khiessl, ki je Betnavo združil z gospoščino Maribor grad, nato pa ga je med leti 1681–1728 imela v posesti grofica Marija Eleonora Ursini Rosenberg. Dvorec je imel nekoč štiri obrambne stolpe in obrambni vodni jarek, a je leta 1685 pogorel, obnovil pa ga je šele grof Franc Jakob Brandis v prvi polovici 18. st. in pri obnovi upošteval florentinski poznobaročni slog. Leta 1863 je Betnava postala last lavantinske škofije in je služila kot letna rezidenca mariborskih škofov. Leta 1941 so Nemci škofiji dvorec odvzeli in ga med drugim namenili tudi za šolanje nemških učiteljev, ki so poučevali na tedanjem Spodnjem Štajerskem. Po letu 1945 je postal last splošnega ljudskega premoženja, različni uporabniki so stavbo precej skazili in uničili. Od leta 2001 je spet v lasti mariborske škofije.

GOSPOŠČINA BISTRISKI GRAD

Signatura: PAM/1857

Kraj: Slovenska Bistrica

Ohranjeno gradivo: 1587–1944

Količina: 59 arhivskih škatel, 7 knjig

Tekoči metri: 6,4

Informativna pomagala: inventar

Jezik: nemški (gotica), slovenski, latinski

Vsebina: Urbarji in štiftregistri 1587–1802; knjige: računske 1629–1862 in davčne 1818–1820; sezname desetih 1688–18. st.; obračuni upravitelja 1712–1819; podložniške listine 1748–1914; uradni in privatni (družina Attems) dopisi 1726–1895; albumi s fotografijami družine Attems in različnih krajev 1860–1923; glasbene note 18. st.; kopije iz StLA: urbar, prepisi listin 16. do 19. st.; deželsko sodišče Slovenska Bistrica: sodni protokoli, zapisniki procesov 1677–1852; spisi krajevnega sodišča Bistriški grad: civilnopravni, zapuščinski, zemljiškoknjižni in pupilarni 1825–1850.

Sistem ureditve: Na začetku fonda so knjige, ki so urejene po področjih (sodne, davčne, računske, cerkvene knjige, urbarji, štiftregistri in drugi zapisi dajatev), znotraj tega pa kronološko. Sledi spisovno gradivo, ki je prav tako vsebinsko urejeno: *normalia* (patenti in odredbe), *dominicalia* (neposredno gradivo gospoščine), *rusticalia* (gradivo podložnikov), *civitatensia* (gradivo mesta Slovenska Bistrica), *ecclesiastica* (cerkvene zadeve), *iustitialia* (pravne zadeve), korespondenca (razni dopisi gospoščine) in kopije (fotokopije gradiva, ki ga hrani

StLA). V Zbirki listin hrani PAM tudi listine, ki se nanašajo na gosposčino Bistriški grad, v Zbirki zemljiških knjig gosposčin ter magistratov mest in trgov pa je 44 zemljiških knjig gosposčine Bistriški grad.

Historiat fonda: Po drugi svetovni vojni je bila v Bistriškem gradu nastanjena jugoslovanska armada, ki je celotno arhivsko gradivo gosposčine zaplenila. Po privolitvi Federalnega zbirnega centra je mariborski arhiv, ki je bil takrat še v okviru muzeja, prevzel arhivsko gradivo Bistriškega gradu, leta 1993 je arhiv dopolnil fond še s sedmimi štiftregistri, manjša dopolnitev fonda pa je bila tudi v letu 2001.

Historiat ustvarjalca: Gosposčina Bistriški grad (Windischfeistritz) se je iz gosposčine Bistrica preimenovala leta 1587, da je ne bi zamenjevali z drugimi kraji z enakim imenom. Prej je bila Bistrica v deželnoknežji posesti in do 13. st. so jo upravljali iz Maribora, ko je izpričana kot samostojni urad, ki ga je kralj Rudolf skupaj z mestom zastavil grofu Majnhardu Goriškemu, nato ga je imel v zastavi Konrad Aufensteinski, leta 1313 pa so ga dobili Habsburžani. Ti so ga oddali Walseejem, leta 1368 pa celjskim grofom, ki so ga imeli vse do svojega izumrtja. Takrat je Bistrica spet postala deželnoknežja, a jo je cesar leta 1479 ponovno dal v zakup: najprej Bernardu Krumnaglu, nato Gašperju pl. Lienzu. Leta 1507 je grad in mesto z višjim sodiščem ter urad Kebelj odkupil grof Jurij Schaunberg, nato Jurij Gairkuck (1551), Jurij von Idunspeug (1564), Hans Vetter (1587), Johan Josip pl. Wildenstein pa je gosposčino leta 1717 prodal Attemsom, ki so ostali lastniki vse do leta 1945. Obseg gosposčine je razviden iz deželnoknežjih urbarjev iz 13., 15. in 16. st.: okoli 15 krajev, ki so bili vsi v bližini gradu, ter več kot 30 vinogradov.

GOSPOŠČINA BRANEK

Signatura: PAM/1842

Kraj: Branoslavci *Ohranjeno gradivo:* 1779–1850
Količina: 7 arhivskih škatel *Tekoči metri:* 0,7
Informativna pomagala: arhivski popis *Jezik:* nemški (gotica)

Vsebina: Štiftregister 1779–1804; zemljiška knjiga Cezanjevci 19. st.; spisi krajevnega sodišča: skrbniškovarstveni 1802–1850, civilnopravdni 1838–1847, gospodarski zapisniki 1825–1841, rekognicije (potrdila o pristnosti) 1834–1850.

Sistem ureditve: V glavnem gre le za gradivo krajevnega sodišča, ki je urejeno po zadevah in kronološko.

Historiat fonda: Ohranjeno je gradivo krajevnega sodišča, ki je delovalo na gosposčini. Po drugi svetovni vojni je gradivo preko celjskega sodišča prišlo v ZAC, leta 2001 pa je celjski arhiv predal gradivo PAM. V Zbirki listin hrani PAM tudi listine, ki se nanašajo na Branek, 8 zemljiških knjig gosposčine Branek pa v Zbirki zemljiških knjig gosposčin ter magistratov mest in trgov.

Historiat ustvarjalca: Gosposčina Branek (Mallegg) je bila leta 1527 last Franca pl. Herbersdorfa, njegovi nasledniki pa so se imenovali gospodje Braneški. Leta 1612 je postal lastnik vojaški svetovalec ter poveljnik Johan Mailgräber - baron Braneški. Po letu 1664 je postal lastnik Ignac Maurer, ki se je pozneje imenoval baron pl. Mauerburg na Braneku, Cvenu in v Dol. Ljutomeru. Maurer je posest močno povečal, leta 1732 pa je z možitvijo prišla v roke furlanske grofovske rodovine Codroipo, ki jo je imela do leta 1903. Bratušo, ki je bil lastnik

leta 1925, so nasledili Prekmurci Berden, Joha in Mikolič. Rodovina Joha je še vedno lastnik edinega delno ohranjenega dela gradu, kjer je sedež kmečke domačije. Gospoščini Branek sta sredi 18. st. pripadali še imenji Babinci (Wagenhof) in Noršinci (Urschendorf), takrat je bilo Braneku podložnih 373 hiš v 24 vaseh, 75 vinogradov in 54 viničarij.

GOSPOŠČINA DRAVOGRAD

Signatura: PAM/1825

Kraj: Dravograd

Ohranjeno gradivo: 1523–1616, 1701, 1759

Količina: 1 arhivska škatla

Tekoči metri: 0,1

Informationna pomagala: arhivski popis

Jezik: nemški (gotica)

Vsebina: Urbar 1523; kopije urbarjev 1581 in 1613–1616; računski knjiga 1701; inventar po umrlem podložniku 1759.

Sistem ureditve: Gradivo je urejeno po vsebini, gre pa za fragmentarno ohranjeno gradivo.

Historiat fonda: Kopije urbarjev je v PAM predal StLA.

Historiat ustvarjalca: Gospoščina Dravograd (Unterdrauburg, Drauburg) je bila leta 1177, ko se prvič omenja, v lasti Trušenjskih. Pred letom 1278 jo je dobil v zastavo grof Ulrik Vovbrški, naslednje leto pa jo je kupil grof Henrik Pfannberški. Leta 1288 je Dravograd ponovno kupil Ulrik Vovbrški, nato pa ga je s poroko dobil grof Henrik Hohenlohe. Leta 1304 ga je koroški vojvoda Henrik Goriško-Tirolski zastavil Konradu Auffensteinskemu, leta 1335 so ga dobili Habsburžani in podelili v fevd Auffensteinskim, leta 1368 Stubenbergom in leta 1375 Hansu Lichtensteinskemu. Leta 1387 so gospoščino kupili Celjani, po letu 1456 pa so jo upravljali številni deželno knežji oskrbniki. Leta 1823 je verski sklad prodal gospoščino grofu Alojzu Khuenburgu, leta 1838 pa je postal lastnik David pl. Dumreicher. Ta je grad je opustil in ga pustil propasti, tako da je od njega kmalu ostala le še razvalina.

GOSPOŠČINA EGGENBERG PRI GRADCU

Signatura: PAM/1870

Kraj: Gradec

Ohranjeno gradivo: 1777–1788

Količina: 1 arhivska škatla

Tekoči metri: 0,1

Informationna pomagala: arhivski popis

Jezik: nemški (gotica)

Vsebina: Obračuni grajskih prihodkov in izdatkov 1777–1788.

Sistem ureditve: Gradivo je deloma urejeno kronološko.

Historiat ustvarjalca: Gospoščina Eggenberg pri Gradcu se je razvila iz posesti Orthof, ki jo je okoli leta 1460 kupil Baltazar Eggenberger in je ležala v današnjem zahodnem delu mesta Gradec. Na tem področju je njegova žena Radegunda imela vinograde, mimo pa je potekala stara prometna pot. Po letu 1625 so začeli graditi grad Eggenberg. V 18. st. je moška linija družine Eggenberg izumrla in posest je s poroko prešla na Herbersteine. Ti so Eggenberg imeli do leta 1939, nato pa je baročni grad z velikim parkom odkupila dežela Štajerska. Med drugo svetovno vojno je prišlo do poškodb, ki jih je štajerski deželni muzej *Joanneum* restavriral do leta 1953, ko so grad in park odprli za javnost.

GOSPOŠČINA FALA

Signatura: PAM/1851

Kraj: Fala [Ruše]

Ohranjeno gradivo: 1460–1943

Količina: 266 arhivskih škatel, 17 map

Tekoči metri: 32

Informativna pomagala: arhivski popis

Jezik: nemški (gotica), slovenski, italijanski

Vsebina: Urbarji 1460–1780; ščitna pisma 1775–1799; davki 1749–1919; lov, ribolov 1825–1920; gospodarstvo, gozdarski urad: finančne zadeve, korespondenca, trgovanje z lesom, glažuta, tovarna vžigalic 1853–1930; družina Zabeo: fotografije, korespondenca, pesmi, risbe, razglednice, dobrodelna dejavnost 1803–1930; tiskovine 17.–20. st.; cerkvene zadeve 1775–1937; gradbeni načrti, zemljevidi 1825–1905; krajevno sodišče: zapuščinske zadeve, oporoke, pupilarne zadeve, zadolžnice, pobotnice, zemljiškknjižne zadeve, kazenske zadeve 1788–1850.

Sistem ureditve: Najstarejše gradivo so urbarji iz 15. in 16. st., ostalo gradivo se začne fragmentarno z 18., predvsem pa 19. st. Spisovno gradivo je deloma urejeno po zadevah, deloma pa mešano, saj je tako bilo že pri ustvarjalcu, prav tako pa je arhiv gradivo dobil z več prevzemi. Na koncu fonda so knjige, ki so prevelike za arhivske škatle, zato so zložene v mape.

Historiat fonda: Urbarji, najstarejši del fonda, so bili nekoč del arhiva šentpavelskega samostana, a so očitno takrat, ko so se šentpavelske posesti na Štajerskem skoncentrirale na gospoščino Fala, pristali v falskem arhivu. Kdaj je glavnina dokumentov prišla v PAM, ni znano. Iz akcesijske knjige je razvidno, da so leta 1949 pripeljali v arhiv 143 zabojev repatriiranih gospoščinskih arhivalij s področja slovenskega dela Štajerske. Gradivo je predala restitucijska komisija. Natančnejšega popisa gradiva v zabojih ni bilo. Zabeleženih je še nekaj dopolnitev fonda: leta 1968 je Študijska knjižnica v Mariboru odstopila arhivu fotografije Alfonsa Zabea, leta 1998 je iz StLA bilo priključeno fondu še 0,1 tm gradiva (morda kopije), leta 2001 pa je ZAC predal še 0,5 tm dokumentov krajevnega sodišča Fala. V Zbirki listin hrani PAM tudi listine, ki se nanašajo na Falo, 106 zemljiških knjig gospoščine Fala pa je v Zbirki zemljiških knjig gospoščin ter magistratov mest in trgov.

Historiat ustvarjalca: Gospoščina Fala (Fall) je bila dolga leta tesno povezana z benediktinskim samostanom v Št. Pavlu v Labotski dolini, kateremu je grof Engelbert Spanheimski že leta 1091, ko ga je ustanovil, podaril posamezne posesti v okolici Ruš in Lovrenca na Pohorju. Vrstili so se darovi različnih plemičev, samostan je širil svoje posesti, a jih je do 15. st. spet mnogo izgubil, tako da so pobirali dajatve na obeh straneh Drave od Remšnika do Kamnice, ob Pesnici pa od danes na avstrijski strani ležečega Langegga do nekoliko severno od Pesnice ležečih Jelenč, poleg tega pa še v Selnici ob Dravi ter v Gomilici, danes Gamlitz v Avstriji. V prvi polovici 16. st. so odpadli uradi v Selnici ob Dravi, Jelenčah in Gomilici, v 17. st. pa še posesti okoli Jurija ob Pesnici in tiste na Remšniku. Takrat je imel torej šentpavelski samostan na Štajerskem tiste urade, ki so bili pozneje združeni pod gospoščino Fala, v lasti pa jih je imel vse do leta 1782, ko so samostan razpustili, gospoščino pa poddržavili. Leta 1820 je Falo kupil Martin Liebmann, poznejši baron Rast, leta 1857 baron Kuno Kettenburg iz Prusije, leta 1860 pa italijanski grofi Zabeo. Po letu 1931 je posesti imela družina Glančnik, po vojni pa so jih spet poddržavili.

GOSPOŠČINA FRAJDENEK

Signatura: PAM/1816

Kraj: Maribor

Ohranjeno gradivo: 1795–1862

Količina: 3 arhivske škatle

Tekoči metri: 0,3

Informativna pomagala: arhivski popis

Jezik: nemški (gotica)

Vsebina: Knjižice izdatkov za vinograde 1795–1862; krajevno sodišče: zapuščinski spisi 1833–1853, civilnopravdni spisi 1834–1850.

Sistem ureditve: Gradivo je urejeno vsebinsko in deloma kronološko.

Historiat fonda: V Zbirki listin hrani PAM tudi listine, ki se nanašajo na Frajdenek.

Historiat ustvarjalca: Gospoščina Frajdenek (Frajdek, Fraydenegg, Freideg, Freidenegg) je bila vinogradniško posestvo v lasti družine Freydenegg. Podložnike je imela v vaseh Kamnica, Jurovski Dol, Jarenina, Maribor (Koroško predmestje), Kungota, Razvanje, Bresternica, Jakovski Dol in Selnica ob Muri.

GOSPOŠČINA FRAJŠTAJN

Signatura: PAM/1869

Kraj: Sele pri Polskavi, Sp. Polskava

Ohranjeno gradivo: 1782–1850

Količina: 2 arhivski škatli

Tekoči metri: 0,2

Informativna pomagala: arhivski popis

Jezik: nemški (gotica)

Vsebina: Spisi krajevnega sodišča: tožbe 1782–1846, dopisi apelacijskemu sodišču 1818–1830, zemljiškoknjižne zadeve 1841–1844; sodbe deželjskega sodišča 1831–1850, primerjave gospodarskega urada 1840–1848.

Sistem ureditve: Gradivo je urejeno po vsebini in deloma kronološko.

Historiat fonda: Gradivo je ZAC predal v PAM. V Zbirki listin hrani PAM tudi listine, ki se nanašajo na Frajštajn.

Historiat ustvarjalca: Gospoščina Frajštajn (Freistein) se je razvila iz dveh hub in domcev, ki jih je Albreht Bistriški dobil kot beneficij od Celjskih grofov. Leta 1445 so bile posesti v lasti Erazma pl. Viltuškega in Walterja Safnerja, v 16. st. pa jih je kupil Janez Regall iz Rač, ki je okoli leta 1570 namesto požganega Rosenberghofa zgradil dvorec Frajštajn. Leta 1603 je gospoščino kupil Jurij Stubenberg, leta 1607 pa baron Erazem Dietrichsteinski. Med leti 1679 in 1782 so posesti imele studeniške dominikanke, od leta 1782 pa verski sklad. Leta 1828 je Frajštajn kupil grof Klemens Brandis, leta 1904 pa Sigmund Batthyany. Med obema svetovnjima vojnama je dvorec kupil Miroslav Ausch, po drugi svetovni vojni pa je v njem dobil prostore ptujski kmetijski kombinat. Pozneje je v njem ostalo še nekaj stanovanj, sicer pa stavba propada.

GOSPOŠČINA GALENHOFEN PRI SLOVENJ GRADCU

Signatura: PAM/1845

Kraj: Slovenj Gradec, Legen

Ohranjeno gradivo: 1731–1749, 1795–1850

Količina: 3 arhivske škatle

Tekoči metri: 0,3

Informativna pomagala: arhivski popis

Jezik: nemški (gotica)

Vsebina: Kopije štiftregistrov 1731–1749; kurende 1795–1849; krajevno sodišče: zapuščinski spisi 1816–1850.

Sistem ureditve: Gradivo je urejeno po vsebini, deloma tudi kronološko.

Historiat fonda: Leta 2001 je ZAC predal v PAM gradivo krajevnega sodišča.

Historiat ustvarjalca: Gospoščina Galenhofen (Gallenhofen) se v virih pojavlja šele v 15. st. Grad je dal okoli leta 1542 zgraditi Hans Gall s Pukštajna, a je posest leta 1600 prodal Abrahamu Patriarchu, ki ga je nato zapustil Adamu Mürzerju. Leta 1671 je gospoščina prišla v roke Marije Schrottenbach, leta 1700 jo je dobil Sigmund pl. Saxengang, leta 1748 baron Jabornig, leta 1790 pl. Führenberg, leta 1825 grof Gallenfels, nato pa so se zvrstili še knez Windischgrätz, grof Schaffgotsch, Kalligaritsch in od leta 1900 stotnik Hubert Panzner. Po končani drugi svetovni vojni je bilo v gradu skladišče razstreliva, ki je eksplodiralo in popolnoma podrlo stavbo. Danes je ohranjen le še del grajskega parka.

GOSPOŠČINA GORNJA RADGONA

Signatura: PAM/1852

Kraj: Gor. Radgona

Ohranjeno gradivo: 1480–20. st.

Količina: 429 arhivskih škatel, 3 tm knjig in tulec

Tekoči metri: 46

Jezik: nemški (gotica)

Informativna pomagala: arhivski popis

Vsebina: Originali: dokumenti gospoščine Massenberga v Avstriji 1556–1846, rodbinske zadeve Wurmbrandovih (grbi, diplome, častni naslovi, osmrtnice, objave porok) 1631–1905, dokumenti podložnikov (inventarji, testamenti in ženitna pisma) 1656–19. st., finančne in davčne zadeve 1732–1908; sodišče (zaslišanja, sodni zapisniki) 1745–1772, korespondenca 1750–19. st., gradbeni in katastrski načrti 1782–19. st., zemljiškoknjižne zadeve 1807, kupoprodajne pogodbe 1815–1822, cerkvene zadeve 1848–1926, šolski dokumenti 1838–1886, lekarniške knjižice in zdravniški recepti 1855–1878, koledarji 1879–1883, tiskovine 19.–20. st., osebne in krajinske fotografije, pečat, slike; kopije: urbarji, štiftregistri in gorninski registri 1480–1801, obračunske knjige upravnikov 1660–1782, inventarji po umrlih podložnikih 1618–1804, zapisniki deželskega sodišča 1745–1782, zemljiškoknjižne zadeve 1785–1830.

Sistem ureditve: Do arhivske škatle 227 je gradivo v originalu, vključno s tremi tekočimi metri knjig. Od škatle 227 pa so fondu pridružene kopije gradiva iz StLA.

Historiat fonda: Iz akcesijske knjige je razvidno, da so leta 1949 pripeljali v arhiv 143 zabojev repatriiranih gospoščinskih arhivalij s področja slovenskega dela Štajerske. Gradivo je predala restitucijska komisija, vendar natančnejšega popisa arhivalij v zabojih ni bilo. Morda so med tem gradivom bili tudi dokumenti gospoščine Gor. Radgona. Večja količina kopiranega gradiva je bila v 90. letih pridobljena iz StLA, v letu 2001 pa še 0,5 tm

kopiranega gradiva Deželskega sodišča Gornja Radgona, kar je prav tako priključeno k fondu. V Zbirki listin hrani PAM tudi listine, ki se nanašajo na Gor. Radgono, 73 zemljiških knjig gosposčine Gor. Radgona pa je v Zbirki zemljiških knjig gosposčin ter magistratov mest in trgov.

Historiat ustvarjalca: Gosposčina Gornja Radgona (Ober Radkersburg) je bila od 12. st. v lasti Spanheimov. Leta 1392 je posest kupil Friderik Stubenberški, ki je prezidal grad in povečal posest, leta 1469 pa je cesar Friderik IV. po boju s Hansom Stubenberškim združil gosposčino s svojim uradom v mestu. Leta 1479 je oboje zavzel Matija Korvin in šele po njegovi smrti je Jakob Szekeley grad spet izročil cesarju. Sledili so številni cesarski oskrbniki ali upravniki, v 16. st. pa so gosposčino oddajali v zakup različnim plemiškim rodbinam. Leta 1623 je cesar Ferdinand II. gosposčino prodal Hansu Ulriku, knezu Eggenberškemu, njegova rodbina jo je imela vse do leta 1717, ko je s poroko prešla na Leopolda Herbersteina. Ta je grad prenovil in prodal Francu Jožefu Wurmbrandu. Njegovi dediči so ga posedovali vse do leta 1914, ko ga je kupil grof Karl Chorinsky. Leta 1931 je bilo posestvo na drobno razprodano, na gradu pa je banovinska uprava uredila dom onemoglih. Po drugi svetovni vojni so bili v grajski stavbi prostori za šolske in kulturne dejavnosti ter stanovanja, danes pa ga ima v najemu privatnik, ki zgradbo obnavlja.

GOSPOŠČINA GROMPERK

Signatura: PAM/1837

Kraj: Kočno pri Polskavi, Zg. Polskava

Ohranjeno gradivo: 1679, 1775–1832

Količina: 1 arhivska škatla

Tekoči metri: 0,1

Informativna pomagala: arhivski popis

Jezik: nemški (gotica)

Vsebina: Kopije urbarja 1679, popisa gosposčinskih arhivalij 1775, katastrskih načrtov posesti 1779–1832, gradbenih načrtov gradu.

Sistem ureditve: Gradivo je urejeno po vsebini.

Historiat fonda: Kopije gradiva je v PAM predal StLA.

Historiat ustvarjalca: Gosposčina Gromperk (Grünberg, Grünhof) je bila v 12. st. last Gromperških vitezov, ki so bili Spanheimski ministeriali. Predvideva se, da so bili sorodniki vitezov Mariborskih. Med lastniki gosposčine pred letom 1318 je bil Alram Feistritz z Bistrice pri Ilzu (Feistritz bei Ilz), leta 1437 pa sta Gromperk podedovala Walter Safner in Erazem Viltuški. V letu 1532 so grad oblegali Turki, 100 let pozneje pa so ga zavzeli in deloma porušili uporni kmetje. Gosposčino Gromperk je leta 1679 kupil mariborski graščak grof Janez Jakob Khiessl in jo združil z Betnavo, leta 1727 pa je posesti podedoval grof Franc Jakob Brandis.

GOSPOŠČINA HRASTOVEC

Signatura: PAM/1819

Kraj: Hrastovec v Slovenskih goricah *Ohranjeno gradivo:* 1581–1850*Količina:* 1 arhivska škatla *Tekoči metri:* 0,1*Informativna pomagala:* arhivski popis *Jezik:* nemški (gotica)

Vsebina: Zadolžnice 1581–1779; obračun oskrbnika gospoščine Wartenberg 1598; tožba 1595; dopisi 1595–1662; cenilni zapisniki 1697–1753; pobotnice 1707–1737; testament grofa Herbersteina 1722; kupne pogodbe 18. st.; rodoslovni spisi in tabele za rodbino Herberstein in barvna risba rodbine Gleispach/Weltz 18. in 19. st.; krajevno sodišče gospoščine Hrastovec – delovodnik 1849–1850; prepisi starih listin.

Sistem ureditve: Gre za fragmentarno ohranjeno gradivo, zato o neki posebni ureditvi ne moremo govoriti. Kjer je to mogoče, gre za vsebinsko ureditev.

Historiat fonda: Večino gradiva je zbralo že Muzejsko društvo Maribor. Gre za fragmente, saj se večina velikega fonda Gospoščina Hrastovec nahaja v ZAP. V Zbirki listin hrani PAM tudi listine, ki se nanašajo na Hrastovec, 16 zemljiških knjig gospoščine Spodnji Hrastovec ter 72 knjig gospoščine Hrastovec pa v Zbirki zemljiških knjig gospoščin ter magistratov mest in trgov.

Historiat ustvarjalca: Gospoščina Hrastovec (Gutenhag) je prvotno pripadala deželskemu sodišču Maribor. Konec 13. st. se omenja Adelheid pl. Hrastovška, najstarejši zapis o gradu pa je iz leta 1338. Po letu 1430 je imel Hrastovec Henrik Holleneg, leta 1447 ga je prejel v deželnoknežji fevd Andrej Holleneški, leta 1481 pa ga je dobil Lenart Herberstein. V rokah družine se je gospoščina močno povečala, v 17. st. so gradu tudi dali današnjo podobo. Leta 1802 je gospoščino od Herbersteinov odkupila rodbina Pauer. Grofje Herbersteini so posest ponovno odkupili leta 1909 in jo obdržali do konca druge svetovne vojne. Od leta 1948 je v gradu psihiatrična bolnišnica.

GOSPOŠČINA JARENINSKI DVOR

Signatura: PAM/1854

Kraj: Polički Vrh *Ohranjeno gradivo:* 1605–1938*Količina:* 24 arhivskih škatel *Tekoči metri:* 2,4*Informativna pomagala:* arhivski popis *Jezik:* nemški (gotica), slovenščina

Vsebina: Opis pomirja 1605, 1627; gospodarski spisi: vinogradi, lov, ribolov, gozdarstvo, živinoreja 1624–1827; zadeve podložnikov: ščitna pisma, inventarji, predporočne pogodbe 1655–1836; urbar in gorninski registri 1663–1707; računsko dokumentacija 1702–1938; dopisi z Admontom 1703–1875; cerkvene zadeve: letni obračuni, popisi, investitura vikarjev, instrukcije, dokumenti župnij (Jarenina, Šentilj, Jakobski Dol, Jurij ob Pesnici, Lenart v Slovenskih goricah, Sp. Kungota) 1710–1869; patenti, kurende 1724–1845; desetinski registri 1750–1812; davki 1827–1861.

Sistem ureditve: Gradivo je deloma urejeno po vsebini in kronološko.

Historiat fonda: Gradivo je mariborskemu arhivu 30. 3. 1963 predal PMM. V Zbirki zemljiških knjig gospoščin ter magistratov mest in trgov hrani PAM tri zemljiške knjige gospoščine Jareninski dvor.

Historiat ustvarjalca: Gospoščina Jareninski dvor (Jahringhof) ima svoje začetke v posesti Weriganda in Rudolfa Wittenswaldskega, slednji jo je kasneje podaril Salzburški nadškofiji. Škof Konrad I. je gospoščino že v 12. st. podelil benediktincem iz Admonta in tako je postala sedež admontske posesti v Podravju. Admontski administratorji na Jareninskem dvoru so bili sprva laični, med leti 1669–1907 redovni in nato spet laični. Iz jareninske prafare so izšle župnije: Svečina, Lenart v Slovenskih goricah, Šentilj v Slovenskih goricah, Sp. Kungota, Jakobski Dol, Jurij ob Pesnici, Jurij ob Ščavnici in Sv. Trojica v Slovenskih goricah. V letu 1939, po priključitvi Avstrije nemškemu rajhu, je bil samostan v Admontu razlaščen, posestvo Jareninski dvor pa je prišlo pod upravo mariborske škofije. Po okupaciji Jugoslavije si je posest prisvojila nemška vojna uprava. Po koncu druge svetovne vojne so jo podržavili, z denacionalizacijo pa ponovno vrnili Benediktinskemu prioratu Maribor, ki je obnovil vinograde in dotrajane objekte ter na dvoru uredil vinsko klet.

GOSPOŠČINA KIENHOFEN

Signatura: PAM/1867

Kraj: Muta

Ohranjeno gradivo: 1833–1850

Količina: 2 arhivski škatli

Tekoči metri: 0,2

Informativna pomagala: arhivski popis

Jezik: nemški (gotica)

Vsebina: Gradivo krajevnega sodišča: civilnopravdni in zapuščinski spisi 1833–1849, indeks pravnih aktov 1849–1850, indeks k posestnim spremembam in zapuščinskim zadevam 1840–1850.

Sistem ureditve: Gradivo je urejeno vsebinsko in kronološko.

Historiat fonda: Gradivo krajevnega sodišča je v PAM predal ZAC.

Historiat ustvarjalca: Gospoščina Kienhofen je bila v 16. st. last Urbana Gorttnerja, nato Niklasa in Andreja Sulzbacherja ter Tomaža Radelsdorferja. Leta 1597 je Tomaž Kienperger prezidal graščino in jo imenoval Kienhofen. Nikolaj Zepiz je postal lastnik leta 1609, leto za njim Konkordija Amman, leta 1620 vuzeniški graščak Maksimilijan Tegall, leta 1637 baron Wolf Žiga Herberstein, od leta 1680 do 1750 pa so bili lastniki baroni Kulmerji. Nato so posesti spet dobili Herbersteini, leta 1769 pa je gospoščino podedoval Krištov Valentin pl. Leobenegg. Leta 1776 je posest kupil grof Jožef Berlo, leta 1819 pa Johann Scheyg. Za njim so se zvrstili še nekateri lastniki, leta 1899 pa je graščino kupila Ciril-Methodova družba iz Ljubljane in v njej odprla slovensko šolo. Med obema vojnama je bil lastnik stavbe gostilničar Ernest Leitinger, od leta 1973 pa je tam kovaško-livarski in gasilski muzej.

GOSPOŠČINA LEGEN

Signatura: PAM/1824

Kraj: Legen, Šmartno pri Slovenj Gradcu

Ohranjeno gradivo: 1816–1850

Količina: 9 arhivskih škatel

Tekoči metri: 0,9

Informativna pomagala: arhivski popis

Jezik: nemški (gotica)

Vsebina: Gradivo krajevnega sodišča: inventurni protokol 1816–1821, zapuščinski in civilnopravdni spisi 1816–1850.

Sistem ureditve: Spisi krajevnega sodišča so urejeni po zadevah in kronološko.

Historiat fonda: Gradivo krajevnega sodišča je v PAM predal ZAC leta 2001. V Zbirki listin hrani PAM tudi listine, ki se nanašajo na Legen.

Historiat ustvarjalca: Gospoščina Legen (Lechen) se omenja leta 1598 kot posest Leyserjev. Leta 1659 jo je kupila grofica Marija Schrottenbach, nato pa jo je leta 1737 podedoval grof Žiga Thurn. V tem času je imela gospoščina štiri urade: Lehen, grad Turn v Hrastovcu pri Velenju, grad Valdek pri Mislinji in Slovenj Gradec. Skupno število hiš v vseh uradih je bilo 198. Leta 1900 je lastnik postal grof Vincenc Thurn, ki naj bi leta 1920 razkril strehe dvorca in ga tako pustil propadu, zato je bil že pred drugo svetovno vojno popolna razvalina.

GOSPOŠČINA LEMBERG

Signatura: PAM/1872

Kraj: Lemberg pri Novi Cerkvi, Vojnik

Ohranjeno gradivo: 1820–1837

Količina: 1 arhivska škatla

Tekoči metri: 0,1

Informativna pomagala: arhivski popis

Jezik: nemški (gotica)

Vsebina: Registraturni protokol 1820–1837.

Historiat ustvarjalca: Gospoščina Lemberg (Löwenberg) je bila v začetku 13. st. v lasti vitezov z bližnjega Ranšperka. Gospoščino so upravljali kot ministeriali krških škofov in se imenovali po gradu. Od leta 1270 do 1438 so imeli gospoščino gospodje Ptujski. Na gradu so še naprej živeli vitezi Lemberški kot kraški vazali, hkrati pa tudi ptujski gradiščani. Ptujskim gospodom je po letu 1438 sledil grof Ulrik Schaunberg, zaveznik deželnega kneza, zato je leta 1452 celjski vojskovodja Jan Vitovec med vojno s Habsburžani zavzel Lemberg in razdejal grad. Ulrik in Albreht Schaunberška sta razdejani grad obnovila in ga leta 1463 zastavila Štefanu in Andreju pl. Hohenwarter, ki sta ga leta 1487 dobila v krški fevd. V 17. st. so se lastniki hitro menjavali. Pred drugo svetovno vojno je imela grad rodbina Galle, po vojni pa so ga nacionalizirali in pustili propadati.

GOSPOŠČINA LEPI DOL IN IMENJE GAČNIK

Signatura: PAM/0008

Kraj: Zg. Kungota, Pesniški Dvor

Ohranjeno gradivo: 1784–1850

Količina: 2 arhivski škatli

Tekoči metri: 0,2

Informativna pomagala: arhivski popis

Jezik: nemški (gotica)

Vsebina: Spisi krajevnega sodišča: skrbniški 1784–1843, zemljiškoknjižni 1811–1850, zapuščinski 1816–1849, civilnopravdni 1836–1848.

Sistem ureditve: Gradivo je urejeno po vsebini in deloma kronološko.

Historiat fonda: Gradivo je v PAM predal ZAC.

Historiat ustvarjalca: Imenje Gačnik (Gatschnik) je bilo nekoč del gospoščine Pesniški dvor, gospoščina Lepi dol (Langental, Wissiakhof) pa je imela sedež pri Sp. Kungoti. Leta 1730 je bil lastnik Karl Leopold Khern, leta 1764 pa Kajetan pl. Langenmantel, ki je pod cerkvijo sv. Kungote tudi pozidal graščino. Posesti so ostale v lasti družine do leta 1779, ko jih je kupil Kajetan grof pl. Turjaški. Nato so se izmenjali še naslednji lastniki: Jožef Edler pl. Kalchberger (od leta 1785), Alojz Pirker (leta 1789), Johan Maly (leta 1794), Jožef Hofmann (leta 1797), Karel Königshofer (leta 1806), Anton Wenedikter (leta 1814), Andrej Franich

(med leti 1856–1860), Berta pl. Preu (leta 1872), Antonija pl. Steinitz (leta 1875), nato pa Adalberh Hersan. Med obema vojnama je bila posest v lasti Milana Petrovića iz Krapine. V graščini je bil sedež sodišča z velikimi zapori, po drugi svetovni vojni pa so grad nacionalizirali in v njem uredili stanovanja za ljudi, ki so delali v zadruzi. Od leta 2007 je prazen, kupila ga je družina Ajlec, ki ima v bližini tovarno.

GOSPOŠČINA LUKAVCI

Signatura: PAM/0007

Kraj: Lukavci, Veržej

Ohranjeno gradivo: 1775–1850

Količina: 2 arhivski škatli

Tekoči metri: 0,2

Informativna pomagala: arhivski popis

Jezik: nemški (gotica)

Vsebina: Izvlečki iz katastra 1775–1849; spisi krajevnega sodišča: rekognicije (potrdila o pristnosti), skrbniškovarstveni spisi gosposčine Lukavci in trga Veržej 1822–1850.

Sistem ureditve: Gradivo je urejeno po zadevah in deloma kronološko.

Historiat fonda: Gradivo krajevnega sodišča je v PAM predal ZAC.

Historiat ustvarjalca: Gosposčina Lukavci (Lukaufzen) je imela svoje začetke v strelskem dvorcu, ki je bil v 13. st. last viteške družine Payer. Leta 1422 je bil lastnik ljutomerski grof Hans pl. Lokaucz, ki je dvor s 27 domci in 17 in pol kmetijami kot strelski fevd zapustil sinu Gašperju. Med leti 1440 in 1443 sta že nekoliko zmanjšano posest imela brata Wolfgang in Ahac, nato del posesti Paul Fleming in del posesti od leta 1449 Jörg Jurij Schweinbeck. Ko so lukavški vitezi izumrli, je cesar Friderik podelil njihov fevd Vitalu Dornerju, leta 1492 pa Jörgu z Vivšnika (Weissenegg). Njegovi nasledniki so ga imeli do leta 1568, vendar je bila večina lukavških posesti v lasti Schweinbeckovih dedičev, katerih naslednik Gašper grof Draškovič je leta 1648 prodal baronici Siguni Khevenhüller šest kmetij in pol, pomirje in pravico do pobiranja desetine, dvor pa je bil takrat v rokah Jurija Stübicha iz Špilja (Spielfeld). Med leti 1730 in 1791 je imel dvor grof Katzianer iz Špilja, h gosposčini pa je takrat pripadalo sedem vasi s 62 podložniki in trg Veržej. Leta 1807 je kupil major Franz Schenkl urad s 109 podložniki, njegovi nasledniki pa so ga imeli še do druge svetovne vojne. Po vojni je v dvorcu dobil svoje prostore dom oskrbovancev.

GOSPOŠČINA MARENBERG

Signatura: PAM/1827

Kraj: Radlje ob Dravi

Ohranjeno gradivo: 1454–1850

Količina: 26 arhivskih škatel

Tekoči metri: 2,6

Informativna pomagala: arhivski popis

Jezik: nemški (gotica)

Vsebina: Kopije: inventarnih, listinskih, kopiačnih in zemljiških knjig, urbarjev, kupoprodajnih pogodb, zapisnikov sprememb, dokumentov ženskega samostana v Marenbergu, cehovskega gradiva 1454–1810; dokumenti krajevnega sodišča: zapuščinski in civilnopravdni spisi, konkurzi 1827–1850.

Sistem ureditve: Od prve do desete arhivske škatle so kopije gosposčinskega gradiva iz StLA, sledijo originalni dokumenti krajevnega sodišča, in sicer v škatlah 11 do 23. Na koncu

fonda so še tri škatle s kopijami gradiva, ki pa se nanašajo na samostan v Marenbergu, na trške in cerkvene zadeve ter cehe.

Historiat fonda: Leta 1968 je PAM prevzel kopije gosposčinskega gradiva iz StLA. Originalno gradivo krajevnega sodišča je predal ZAC, nekaj kopij pa je bilo tudi osebno predanih. PAM hrani 77 zemljiških knjig gosposčine Marenberg v Zbirki zemljiških knjig gosposčin ter magistratov mest in trgov, v Zbirki listin pa tudi listine, ki se nanašajo na Radlje ob Dravi.

Historiat ustvarjalca: Gosposčina Marenberg (Radlje ob Dravi) oz. njene posesti so bile okoli leta 1100 last grofa Weriganda iz Slovenj Gradca, a je moral leta 1122 zaradi spora predati nadškofu Konradu 32 hub v okolici Radelj. Nadškof je 30 hub podaril admontskemu samostanu, ki pa jih je prepustil grofu Bernhardu Španhajmskemu in njegovi ženi Kunigundi. Po njuni smrti bi se naj vsa posest vrnila k admontskemu samostanu, a je večino prevzel šentpavelski samostan. Na njihovem zemljišču na hribu nad trgom so postavili t. i. Stari grad, kjer so bili ministeriali šentpavelskega samostana Marenberški gospodje. Po letu 1271 je bil Marenberg fevd Pfannberških grofov, od leta 1312 pa Habsburžanov, ki so ga zastavili Henriku pl. Hohenloheju, nato sorodniku Viltuških grofov Frideriku Walseeju. V vrsti poznejših fevdnikov se v 15. st. omenjajo Celjski grofje, ki so imeli v zakupu tudi mitnico in sodstvo. Grad so večkrat poškodovale strele pa tudi Turki, zato je bil nekajkrat prezidan. Konec 17. st. je gosposčino kupil tamkajšnji dominikanski samostan, grad pa se je v požaru leta 1697 uničil, a ga niso več obnovili. Uprava gosposčine se je prenesla na novi grad, kjer je bila nekdanja grajska pristava. Prej skromna gosposčina je združena s samostansko posestjo obsegala 535 podložniških hiš v Radljah, Vuzenici in Ribnici na Pohorju. Po ukinitvi marenberškega samostana, ki je bil eden od najbogatejših v Avstriji, je leta 1782 gosposčina pripadla verskemu skladu. Leta 1828 jo je kupil dunajski trgovec Johann Maggi, med leti 1864–1881 je bil lastnik Felix Schmitt, nato Karl Fritscher, od leta 1900 do konca druge svetovne vojne pa je bila last družine Zupanc. Dvorec je bil leta 1995 razglašen za kulturno dediščino, v njem so poslovni in prireditveni prostori, poročna dvorana, obdaja pa ga park z drevesi iz Kitajske.

GOSPOŠČINA MELJE

Signatura: PAM/1840

Kraj: Maribor

Ohranjeno gradivo: 1784–1849

Količina: 3 arhivske škatle

Tekoči metri: 0,3

Informativna pomagala: arhivski popis

Jezik: nemški (gotica)

Vsebina: Kopije zapisnikov sprememb 1784–1814; krajevno sodišče: zapuščinski spisi 1818–1849.

Sistem ureditve: Gradivo je urejeno vsebinsko in kronološko.

Historiat fonda: Kopije gosposčinskega gradiva je v PAM leta 1998 predal StLA, originalno gradivo krajevnega sodišča pa leta 2001 ZAC. PAM hrani 17 zemljiških knjig gosposčine Melje v Zbirki zemljiških knjig gosposčin ter magistratov mest in trgov, v Zbirki listin pa listine, ki se nanašajo na Melje.

Historiat ustvarjalca: Gosposčina Melje (Mellinghof, Melling) se prvič omenja leta 1164, ko je šentpavelski samostan mejnemu grofu Otokarju III. poklonil posesti na tem področju. V 12. st. je tam živelo nižje plemstvo – Heinrich in Wernher, hkrati pa je že obstajalo tudi

komturstvo malteškega viteškega reda, imenovanega ivanovci. V 16. st. so meljskemu samostanu pripadali posamezni podložniki iz Melja, Radelj ob Dravi in Hoč. Leta 1800 so posest prodali Alojzu pl. Kriechuberju, ki je dal leta 1844 podreti meljski grad, ostala je le pristava. Po letu 1884 so se zvrstili še lastniki Brandstätter, Petzi in Gerdes.

GOSPOŠČINA NEGOVA

Signatura: PAM/1856

Kraj: Negova
 Ohranjeno gradivo: 1543–1941
 Količina: 430 arhivskih škatel, 9 map, 8 knjig
 Tekoči metri: 45
 Informativna pomagala: arhivski popis
 Jezik: nemški (gotica), slovenski

Vsebina: Urbarji in štifregistri 1560–1824; normalije 1574–1822; uradna in osebna korespondenca 1610–1941; gospodarski urad: obračuni oskrbnikov gosposčine, pravnne in nepravdne zadeve, izdatki za dominikalne vinograde, popisi primščine, zapisniki sprememb, računске knjige 1543–1941; cerkvene zadeve in odvetništvo: letni obračuni cerkvenih ključarjev 1588–1842; registri: gorninski 1568–1810, tlačni 1787–1856 in desetinski 1558–1847; naborni okraj: sezname o pobiranju kontribucije, sezname nabornikov 1794–1832; okrajna gosposka: upravne zadeve, civilno sodstvo, davki, dopisi, računi 1794–1828; kataster: terezijanski in jožefinski 1753–1788; sodišče: kazenske zadeve, gorske pravde, inventarji po umrlih, oporoke, ženitna pisma, sirotinski spisi 1610–1850.

Sistem ureditve: Gradivo je deloma vsebinsko in kronološko urejeno, vendar je v glavnem mešano, saj je bilo tako že pri ustvarjalcu. Na koncu fonda so mape z gradivom, ki je preveliko za arhivske škatle, nekaj zelo velikih knjig je tudi zunaj škatel in so oštevilčene z zadnjimi številkami tehničnih enot.

Historiat fonda: Iz akcesijske knjige je razvidno, da so leta 1949 pripeljali v arhiv 143 zabojev repatriiranih gosposčinskih arhivalij s področja slovenskega dela Štajerske. Gradivo je predala restitucijska komisija. Natančnejšega popisa gradiva v zabojih ni bilo, a najbrž je bila med tem gradivom tudi glavnina negovskega arhiva. V novejši akcesijski knjigi je zabeležena še dopolnitev fonda leta 2001, ko je 0,5 tm gradiva negovskega gospodarskega urada predal ZAC. V Zbirki listin hrani PAM tudi listine, ki se nanašajo na Negovo, 38 zemljiških knjig gosposčine Negova pa je v Zbirki zemljiških knjig gosposčin ter magistratov mest in trgov.

Historiat ustvarjalca: Gosposčina Negova (Negau) se prvič omenja, ko je bila leta 1107 v lasti Spanheimov in so jo podarili benediktinskemu samostanu v Šentpavlu v Labotski dolini (St. Paul im Lavanttal). Grad se omenja šele leta 1431, ko sta ga hčerki umrlega deželnega vladarja Hansa Windskega, Ana Lehniška in Katarina Volkersdorfska, prodali svojemu stricu Viljemu Perniškemu. Še pred letom 1488 so grad osvojili Ogri pod vodstvom Matije Korvina, po njegovi smrti pa je Negova prišla v posest Szekelyjev. Cesar Maksimilijan jo je leta 1492 vrnil Jerneju Perniškemu, a le kot zakupno posest. Kdaj je grad spet postal svobodna last, ni znano. Vilijem Perneški ga je leta 1532 zapustil svoji vdovi Marijani Gutenberški, ta pa deset let pozneje svoji sestri Katarini, soprogi Adama Trautmannsdorfa. V posesti Trautmannsdorfov je Negova ostala 400 let, torej do konca druge svetovne vojne. Glavni del negovskih dominikalnih zemljišč je ležal v neposredni bližini gradu in ob imenju Freudenu (vas Črnci na levem bregu Plitvičkega potoka blizu Apač), nekaj posesti pa je bilo razpršenih med Pesnico in Muro (Iljaševci, Kunova, Obrat, vinogradi na

Poličkem Vrhu, pri Ljutomeru, Rodmoščih in Ormožu). Urbarna posest je segala od Apač na severu do Ormoža na jugu ter od Benedikta na zahodu do Ljutomera na vzhodu.

GOSPOŠČINA PESNIŠKI DVOR

Signatura: PAM/1843

Kraj: Pesniški Dvor

Ohranjeno gradivo: 1744, 1748, 1813–1850

Količina: 2 arhivski škatli

Tekoči metri: 0,2

Informativna pomagala: arhivski popis

Jezik: nemški (gotica)

Vsebina: Kopije štiftregistrov 1744, 1748; spisi krajevnega sodišča: zapuščinski 1813–1850, zemljiškoknjižni 1847, rekognicije (potrdila o pristnosti) 1819–1847.

Sistem ureditve: Gradivo je urejeno po vsebini in deloma kronološko.

Historiat fonda: Gradivo krajevnega sodišča je v PAM leta 2001 predal ZAC, kopije štiftregistrov StLA. V Zbirki listin hrani PAM tudi listine, ki se nanašajo na Pesniški dvor, 17 zemljiških knjig gosposčine Pesniški dvor pa v Zbirki zemljiških knjig gosposčin ter magistratov mest in trgov.

Historiat ustvarjalca: Gosposčina Pesniški dvor (Pößnitzhofen) je najbrž nasledila grad Dobrenj, ki je stal na hribu nad cerkvijo v Sp. Kungoti. Leta 1542 je opat iz Dunajskega Novega mesta (Wiener Neustadt) na področju gosposčine Pesniški dvor imel šest podložnikov, Wilhelm plemeniti Rottal pa imenje. Leta 1632 je Krištof Wuhrer naznanil, da si je pridobil Regallov štok, predvideva se, da je šlo tukaj za posesti pri Pesniškem dvoru. Leta 1730 je postal lastnik Johan baron pl. Lang, aprila 1739 Friderik Žiga baron pl. Schwitzen in maja istega leta Wolf Žiga baron pl. Jabornigg. Leta 1752 je bila lastnica Jožefa baronica pl. Jabornigg, nato Jurij Nagerl pl. Rosenbühel, leta 1773 Jožef Nagerl pl. Rosenbühel, leta 1801 rodovina Muck, nato pa se je do leta 1832 menjalo še nekaj lastnikov, ko je dvor od Marije Seiller kupil šentpavelski samostan. Ta je ostal lastnik do konca druge svetovne vojne, posesti pa so upravljali iz Vetrinjskega dvora v Mariboru. Dvorec je po vojni začel propadati.

GOSPOŠČINA POHORSKI DVOR

Signatura: PAM/1817

Kraj: Pivola

Ohranjeno gradivo: 1797–1850

Količina: 5 arhivskih škatel

Tekoči metri: 0,5

Informativna pomagala: arhivski popis

Jezik: nemški (gotica)

Vsebina: Registri žitne in vrečne desetine 1797–1807; krajevno sodišče: zapuščinski in kazenski spisi 1838–1850.

Sistem ureditve: Gradivo je urejeno po zadevah in kronološko.

Historiat fonda: Gradivo krajevnega sodišča je v PAM leta 2001 predal ZAC. V Zbirki listin hrani PAM tudi listine, ki se nanašajo na Pohorski dvor, 28 zemljiških knjig gosposčine Pohorski dvor pa v Zbirki zemljiških knjig gosposčin ter magistratov mest in trgov.

Historiat ustvarjalca: Gosposčina Pohorski dvor, imenovana tudi Hompoš (*Haus am Bacher*) se je razvila iz dvora Razvanje, katerega je skupaj s polovico vasi grof Bernhard Mariborski kmalu po letu 1096 podaril šentpavelskemu samostanu. Drugo polovico je podaril svojemu

bratu, mejnemu grofu Engelbertu. Iz leta 1124 je ohranjen zapis o Vernerju de Huziju, katerega ime kaže na to, da je takrat na njegovi posesti najbrž že stal zidan grad. V 13. st. se grad večkrat omenja kot hiša, v 14. st. pa je z oznako *castrum* poudarjen njegov obrambni značaj. Po nekaterih predvidevanjih je bil prav na tem gradu prvi sedež podravske mejne grofov Spanheimov. Okoli leta 1348 je posest z menjavo prišla iz rok Mariborskih na Walseeje. Leta 1363 jo je Aberhard Walsee zapustil Hartnidu Ptujskemu kot deželnoknežji fevd, Ptujčani pa so jo leta 1438, ko je njihova rodbina izumrla, zapustili Stubenbergom. Takrat že močno zmanjšana posest (Razvanje, Bohova, Hoče, Pongrce) je ostala v lasti družine do leta 1636, nato pa so se kot lastniki zvrstili: Rozina, vdova Gottfrieda Grabenskega, Žiga Salzburški in nato še rodbine Walters, Conti, Haidt, Curti, Scaldia Sole. Med leti 1751 in 1764 so bile lastnice posesti graške dominikanke, pozneje pa so gosposčino upravljali tudi Attemsi. Med leti 1846–1877 je bil lastnik Alojz pl. Greyrer, nato grofje Nugent Pallavicini, po letu 1911 pa rodbina Pacher pl. Theinburg. Po drugi svetovni vojni je bil v gradu sanatorij za pljučne bolnike, nato psihiatrična bolnišnica, leta 2008 pa se je v prenovljene prostore vselila mariborska kmetijska fakulteta, ki je del nekdanjega grajskega parka vključila v botanični vrt.

GOSPOŠČINA PUHENŠTAJN

Signatura: PAM/1818

Kraj: Dravograd

Ohranjeno gradivo: 1235–1917

Količina: 17 arhivskih škatel

Tekoči metri: 1,7

Informativna pomagala: arhivski popis

Jezik: nemški (gotica)

Vsebina: Prepisi listin, registrov in plemiških diplom 1235–1858; testamenti, krstni in poročni listi 1639–1867; kopije štiftregistra, zapuščinskih zadev, zapisnikov sprememb, sodnih spisov in dokumentov o mlinih 1672–1832; register tlake in inventarji 1776–1790; urbar 1796; risbe grbov iz 18. in 19. st.; opisi posesti, načrti gradu, katastri iz 19. st.; spisi krajevnega sodišča: civilnopravdni, zapuščinski, zemljiškoknjižni 1801–1850; kuharska knjiga 1840; blagajniški dnevnik 1862; gradbeni spisi (most in železarna na Muti, železnica) 1858–1872; rodovniki in dokumenti baronov Kometer.

Sistem ureditve: V prvih škatlah je originalno gosposčinsko gradivo, ki je nastalo med 17. in 20. stoletjem, nekaj je tudi prepisov starejšega gradiva. Sledijo kopije arhivskega gradiva iz StLA. Zadnjih deset škatel vsebuje originalne spise krajevnega sodišča. V Zbirki listin hrani PAM tudi listine, ki se nanašajo na Puhenštajn, 14 zemljiških knjig gosposčine Puhenštajn pa v Zbirki zemljiških knjig gosposčin ter magistratov mest in trgov.

Historiat fonda: Gradivo gosposčine Puhenštajn je leta 1934 na dražbi odkupil banovinski arhiv – predhodnik PAM. Leta 1998 je bil fond dopolnjen s kopijami iz StLA, pozneje pa še z originalnimi dokumenti krajevnega sodišča, ki jih je predal ZAC.

Historiat ustvarjalca: Gosposčina Puhenštajn, imenovana tudi Pukštajn ali Bukovje (Buchenstein), je bila sprva del slovenjegraške gosposčine v lasti grofov Andeško-Meranskih. Eden od prvih znanih lastnikov je bil Meinhard iz Enzelsdorfa, ki je gosposčino leta 1282 dal v najem Ofonu Emmerberškemu iz Marenberga. Okoli leta 1290 so posest pridobili grofje Vovbrški. Oglejski patriarh je gosposčino v 14. st. podelil v fevd Konradu Auffensteinskemu, ko pa je leta 1369 pripadla deželnemu knezu, jo je ta podelil Niklasu Gallu iz Slovenj Gradca. Po letu 1516 je posest kupil Žiga pl. Gaisruck, leta 1593 pa Mathes Amman, ki pa ni izplačal

dogovorjenega zneska, zaradi česar je prišlo do spopada, v katerem je grad delno pogorel, a so ga pozneje obnovili. Leta 1612 je gospoščina obsegala urade Trbonje, Bukovje, Wiel, Muta, Haag in Kranach. Nadvojvodska komora v Gradcu jo je dajala v najem različnim plemiškim družinam. Grad je leta 1706 pogorel, a ga niso več obnovili, sedež zemljiške in okrajne gosposke ter deželnega sodišča pa je bil premeščen v baročni dvorec, ki so ga pod starim gradom pozidali baroni Khösslerji. Med lastniki so se zvrstili leta 1745 baroni Jabornegg, leta 1789 Joseph pl. Mossmüller, leta 1794 Dizma Popp, v letih 1817 do 1926 pa baroni Kometerji. Po drugi svetovni vojni je bila v dvorcu JLA, po osamosvojitvi Slovenije pa je ostal v lasti Ministrstva za obrambo. Leta 2008 je Občina Dravograd z željo po ponovni obuditvi dobila dvorec, razvaline starega gradu in park.

GOSPOŠČINA RAČE

Signatura: PAM/1835

Kraj: Rače

Ohranjeno gradivo: 1782–1849

Količina: 5 arhivskih škatel

Tekoči metri: 0,5

Informativna pomagala: arhivski popis

Jezik: nemški (gotica)

Vsebina: Kopije inventarnih zapisnikov 1782–1788; krajevno sodišče: zapuščinski spisi in indeks razprav 1836–1849.

Sistem ureditve: Na začetku fonda so kopije gospoščinskega gradiva, sledi originalno gradivo krajevnega sodišča.

Historiat fonda: Kopije arhivskega gradiva je PAM leta 1998 predal StLA, originalno gradivo krajevnega sodišča pa ZAC. V Zbirki listin hrani PAM tudi listine, ki se nanašajo na Rače, 25 zemljiških knjig gospoščine Rače pa v Zbirki zemljiških knjig gospoščin ter magistratov mest in trgov.

Historiat ustvarjalca: Gospoščina Rače (Kranichsfeld) se omenja že v 13. st., ko je na tem področju Žička kartuzija pobirala desetino v krajih Rače, Podova in Rogoza. V 14. st. se omenja vitez Friderich von Raetz, leta 1403 pa dvor (*hof ze Raycz*). V srednjem veku se namesto gospoščine Rače omenja grad Vartenhajm iz Hotinje vasi, ki pa so ga v 16. st. uničili Turki, zato je spet v ospredje stopila gospoščina Rače, takrat v lasti ptujskega meščana Gregorja Regalla. Leta 1582 je Tobias Regall prodal polovico gospoščine Ehrenreihu. Drugo polovico pa je Wolf Dietrich pl. Idungsparg kupil od Janeza Sigmunda ter jo leta 1595 prodal baronu Offu Teuffenbachu. Naslednji lastnik je bil od leta 1669 grof Erazem Tatenbach, nato Boštjan Haydt pl. Haydtegg (od leta 1683), baron Jožef Ludvik Werdenberg (od leta 1723), Gottfried Rainer pl. Lindenbühl (od leta 1814), Karl Danke (med leti 1824–1874), Marija Terezija Staff, baronica Vandur (med leti 1884–1895), Jožef Kalas in Emercijan Schweinburg do leta 1898, ko je grad odkupil tovarnar Vincenc Bachler, čigar rodbina je ohranila lastništvo do konca druge svetovne vojne, ko so grad podržavili, v njega pa namestili sedež občine in stanovanja, pozneje pa še krajevni urad, kino dvorano, zasebno etnološko zbirko in slikarski atelje.

GOSPOŠČINA RADVANJE

Signatura: PAM/1822

Kraj: Maribor

Ohranjeno gradivo: 1695–1874

Količina: 7 arhivskih škatel

Tekoči metri: 0,7

Informativna pomagala: arhivski popis

Jezik: nemški (gotica)

Vsebina: Kopije: urbarjev, štiftregistrov in ščitnih pisem 1695–1874; krajevno sodišče: pupilarne, civilnopravdne, zemljiškknjižne in zapuščinske zadeve 1802–1852.

Sistem ureditve: Gradivo je urejeno po vsebini v serije, znotraj serij pa kronološko. Kopije starejšega gradiva predstavljajo dejansko gradivo gosposčine, originali pa se nanašajo na krajevno sodišče gosposčine Radvanje.

Historiat fonda: Kopije arhivskega gradiva iz fonda *Rothwein Herrschaft*, ki ga hrani StLA, so bile narejene in vključene v fond zaradi pomembnosti. Originalno gradivo se nanaša na krajevno sodišče, ki je na gosposčini v 19. st. imelo svoj sedež in je reševalo zemljiškknjižne, zapuščinske, pupilarne in civilnopravdne zadeve. Gradivo krajevnega sodišča gosposčine Radvanje je bilo predano mariborskemu arhivu iz ZAC v letu 2001. V Zbirki listin hrani PAM tudi listine, ki se nanašajo na Radvanje, 41 zemljiških knjig gosposčine Radvanje pa v Zbirki zemljiških knjig gosposčin ter magistratov mest in trgov.

Historiat ustvarjalca: Gosposčina Radvanje leži v Radvanju (Rothwein), ki je bilo nekoč samostojno naselje, danes pa je del Maribora tik pod Pohorjem. Prvič se omenja med leti 1096 in 1105, ko ga je grof Bernard Spanheim podaril šentpavelskemu samostanu. Leta 1147 je omenjen vitez Lutold von Radewan, leta 1434 pa Erhart von Radwan. V 15. st. je bilo Radvanje nekaj časa pod gosposčino Zgornji Maribor, nato pod gosposčino Limbuš in v 16. st. še pod gosposčino Viltuš. V 16. st. se kot lastnik omenja tudi Žiga Gaisruck. V urbarju iz leta 1695, ki ga je dal napisati takratni lastnik Janez Maksimilijan grof Gailler, je prvič omenjena grajska stavba kot trdno zidana graščina z oboki, obdana s širokim vodnim jarkom, čez katerega vodi dvižni most, gosposčina pa je imela še pristavo, hleve, vrtno hišo, mitnico v Studencih, vinsko klet, kaščo in mlin. V urbarju so popisani tudi dva vrtova, šest njiv, dvanajst travnikov in veliki pohorski gozdovi. Gosposčina je imela pravico do mitnin, stojnin, pobirala je davek od vinotočev in imela ribolovno pravico v številnih potokih in Dravi od mariborskega mostu do meje z limbuško gosposčino. Deželsko sodišče je bilo v Plankenštajnu, podložniki radvanjske gosposčine pa so bili razdeljeni na urade Zg. Radvanje, Pekre, Bistrica, Lobnica, pod Arehom, Studenci, Sp. Radvanje in Razvanje. Vinograde je gosposčina imela na Pekrski gorci, v Slovenskih goricah, na Kozjaku, v Rošpohu, Gačniku, Osku, Peklu, Košakah, Plaču in Gačniku, pobirala pa je določene dajatve v uradih Šikole, Zg. Jablana, Štrigona, Podova, Zg. Pleterje, Skorba in celo južno od Ptuja. Takrat je obsegala okoli 40 hub, 16 domceev in 4 mline. Lastniki so se nato še pogosto menjavali: leta 1730 Matija in Marjeta Tschander, leta 1743 Janez Severin Eckhart, leta 1751 Janez Jurij Nagerl, leta 1801 rodbina Muck, leta 1803 Janez pl. Czemetz, leta 1806 Jožefa pl. Petkovič, nato leta 1885 baronica Hingenau, Alojzija pl. Mikšič, Jožefa Brandstätter in Karl Kulem, okoli leta 1900 pa vitez Alfred Rossmann Florstern z Dunaja. Med obema vojnoma je bil graščak Nikola Jurkovič in grad je po njem dobil ime »Jurkovičev dvor«. Za časa Jožefa II. bi naj bila v njem prostozidarska loža, o čemer pričajo starejša literatura in na stropu nekdanje sodarnice upodobljene framasonske ceremonije.

GOSPOŠČINA SLIVNICA

Signatura: PAM/1838

Kraj: Slivnica pri Mariboru

Ohranjeno gradivo: 1791, 1831–1844

Količina: 3 arhivske škatle

Tekoči metri: 0,3

Informationna pomagala: arhivski popis

Jezik: nemški (gotica)

Vsebina: Kopije inventarnih zapisnikov 1791; krajevno sodišče: zapuščinski spisi 1831–1844.

Sistem ureditve: Na začetku fonda so kopije gradiva, sledi originalno gradivo krajevnega sodišča.

Historiat fonda: Kopije gradiva iz StLA je PAM prevzel leta 1998, kmalu nato pa je originalno gradivo krajevnega sodišča predal ZAC. V Zbirki listin hrani PAM tudi listine, ki se nanašajo na Slivnico, 9 zemljiških knjig gosposčine Slivnica pa v Zbirki zemljiških knjig gosposčin ter magistratov mest in trgov.

Historiat ustvarjalca: Gosposčina Slivnica (Schleinitz) je ena izmed mlajših pohorskih gosposčin. Leta 1428 je deželni knez dovolil Frideriku s Kleka zapisati svoji ženi Marjeti slivniški dvor, štiri hube in 24 domcev. Okoli leta 1480 je iz Hrvaške priseljeni Jurij Kolonič odkupil posesti in zgradil dvorec na mestu prejšnjega gradu, njegovi dediči pa so leta 1608 prodali posest Herbersteinom. Gosposčina je takrat obsegala urade Slivnica, Orehova vas, Hotinja vas, Košaki, Korena in Fram. Herbersteini so gosposčino Slivnica skupaj z gosposčino Fram prodali grofu Francu Ludviku pl. Khuenburgu. Pozneje so se kot lastniki zvrstili še knez Stanislav Poniatowsky, grof Klemens Brandis (okoli leta 1860), Herman Pauls (leta 1880), Karel pl. Rudnicki (okoli leta 1900), grof Franc Schönborn iz Starega Futoga v Bački (po letu 1906). Po drugi svetovni vojni je bil v dvorcu vzgojni dom za dečke, od leta 1990 pa je prazen.

GOSPOŠČINA SLOVENJ GRADEC

Signatura: PAM/1836

Kraj: Slovenj Gradec, Stari trg

Ohranjeno gradivo: 1509–1849

Količina: 6 arhivskih škatel

Tekoči metri: 0,6

Informationna pomagala: arhivski popis

Jezik: nemški (gotica)

Vsebina: Kopije: urbarjev, štiftregistrov, davčnih registrov, cerkvenih obračunov, inventarjev, zemljiškknjižnih zadev 1509–1849.

Sistem ureditve: Ker gre za kopije gradiva iz StLA, je v fondu obdržana originalna ureditev.

Historiat fonda: Kopije gradiva je PAM prevzel iz StLA leta 1998. V Zbirki listin hrani PAM tudi listine, ki se nanašajo na Slovenj Gradec.

Historiat ustvarjalca: Gosposčina Slovenj Gradec (Windischgraz) je imela sprva sedež na griču nad Starim trgom, kjer stoji danes cerkev sv. Pankracija, graščak pa je bil Weriant de Grez. Od leta 1130 so bili lastniki gosposčine grofje Spanheimi, od leta 1174 mejni grof Bertold Andeški, nato pa leta 1228 oglejski patriarh, ki je mestu podelil pravice do sodišča, kovnice denarja in mitnine. Zakupniki so se pogosto menjavali, v 15. st. so gosposčino upravljali deželnoknežji upravitelji. Sledili so napadi Turkov, leta 1489 pa so Ogrji pod vodstvom Luke Szekelyja zavzeli mesto in uničili grad, zato se je središče gosposčine preselilo v slovenjegraški mestni stolp. Leta 1585 je posest, ki je bila takrat razdeljena na urade Razbor, Golavabuka, Šentilj pod Turjakom in je obsegala 58 hub, 3 polovične hube, 23 domcev in 67

pušč, kupil Wolf Sigmund pl. Gaisruk. Gaisruk je s številnimi prodajami še zmanjšal posest. V 17. in 18. st. se je zvrstilo še nekaj lastnikov: Seifried Wallner, Zofija in Johan Ulrich Maschwander, Katarina pl. Jabornegg, kot slednji pa grof Ernst Thurn, ki je imel že sosednjo gosposčino, zato so ob koncu 18. st. posesti in sodišče gosposčine Slovenj Gradec bile priključene gosposčini Legen.

GOSPOŠČINA SPODNJI MARIBOR

Signatura: PAM/1823

Kraj: Maribor

Ohranjeno gradivo: 1770–1850

Količina: 17 arhivskih škatel

Tekoči metri: 1,7

Informativna pomagala: arhivski popis

Jezik: nemški (gotica)

Vsebina: Kopije: zemljiške knjige, inventarji 1770–1803; izvleček iz registrov vinske desetine 1780–1789; spisi krajevnega sodišča: zapuščinski 1803–1850, kazenski 1841–1843, civilnopravdni 1842–1846, pobotnice in rekognicije (potrdila o pristnosti) 1793–1849.

Sistem ureditve: V prvih enajstih škatlah je originalno gradivo krajevnega sodišča gosposčine Spodnji Maribor, kakor tudi izvleček iz registrov vinske desetine. Sledijo kopije zemljiškoknjižnega gradiva iz StLA.

Historiat fonda: Kopije gosposčinskega gradiva je v PAM leta 1998 predal StLA, gradivo krajevnega sodišča pa leta 2001 ZAC. V Zbirki listin hrani PAM tudi listine, ki se nanašajo na Maribor, 85 zemljiških knjig gosposčine Grad Maribor pa je v Zbirki zemljiških knjig gosposčin ter magistratov mest in trgov.

Historiat ustvarjalca: Gosposčina Spodnji Maribor, imenovana tudi Mariborski grad, Grad Maribor (Untermarburg, Burg Marburg) je bila deželnoknežja posest, ki je v 13. st. segala od Mure do Savinje in od današnje meje z Avstrijo do Vurberka in Lenarta v Slovenskih goricah. Obsegala je 63 vasi, 640 hub in številne vinograde. Vendar se je posest počasi manjšala in že leta 1272 je 161 od teh hub prejel samostan v Studenicah. Gosposčina je imela veliko deželsko sodišče, ki je segalo od radeljskega okrožja in na drugi strani do Mure. Deželni knez je gosposčino od leta 1497 oddajal različnim plemičem, leta 1620 pa je vso posest kupil Jakob Khiessl s Fužin pri Ljubljani. Zadnji dedič iz družine Khiessl je v 17. st. dal gradu današnjo podobo, posest pa je po njegovi smrti prešla v roke družine Zwickel. Leta 1727 je postal lastnik gosposčine tirolski grof Franc Jakob Brandis, posest pa je takrat obsegala 32 uradov, 403 podložniške hiše in 94 gornikov, ki so imeli v zakupu vinograde. Naslednji lastnik je bil Otmar Reiser, in sicer od leta 1904, mestna občina Maribor pa je kupila grad leta 1933 in v njem uredila muzej.

GOSPOŠČINA STARI TRG PRI SLOVENJ GRADCU

Signatura: PAM/1868

Kraj: Stari trg *Ohranjeno gradivo:* 1789–1850
Količina: 2 arhivski škatli, 1 knjiga *Tekoči metri:* 0,5
Informativna pomagala: arhivski popis *Jezik:* nemški (gotica)

Vsebina: Gradivo krajevnega sodišča: knjiga sirotinskih protokolov 1789–1846, zemljiškoknjižne zadeve 1795–1850, dopisi 1823–1848, zapuščinski spisi 1814–1849, sodne poravnave, tožbe, sodni zapisniki 1821–1848.

Sistem ureditve: Gradivo krajevnega sodišča je urejeno vsebinsko in deloma kronološko, knjiga sirotinskih protokolov je zaradi večjega formata na koncu fonda.

Historiat fonda: Gradivo krajevnega sodišča je PAM predal ZAC. V Zbirki listin hrani PAM tudi listine, ki se nanašajo na Stari trg, 13 zemljiških knjig gosposčine Stari trg pa v Zbirki zemljiških knjig gosposčin ter magistratov mest in trgov.

Historiat ustvarjalca: Gosposčina Stari trg pri Slovenj Gradcu (Altenmarkt bei Windisch Graz) je bila v 9. st. last posestnikov Mislinjske in Savinjske doline, grofov Weimar Orlaininskih. Na griču pri Starem trgu so si postavili svoj grad, ki je bil deloma že v 11. st. predelan v cerkev sv. Pankracija. Pozneje so bili lastniki gradu vsakokratni posestniki Slovenj Gradca: konec 11. st. grof Werigant, med leti 1106–1147 koroški vojvode Spanheimi, do leta 1167 Traungavci, do leta 1251 Andeški grofje in nato oglejski patriarhi. Ti so postavljali na gradu svoje oskrbnike, od katerih se leta 1242 prvič omenja Ulrik iz Slovenj Gradca, ustanovitelj rodbine poznejših knezov Windischgrätz. Leta 1267 je imel grad in mesto kot oglejski fevd v posesti koroški vojvoda Ulrik, leta 1270 pa je oboje zavzel češki kralj Otokar II. Leta 1307 sta bila grad in mesto že last Habsburžanov, leta 1316 so ju posedovali Auffensteini, ki so leta 1361 odstopili grad oglejskim patriarhom, ti pa prihodnje leto avstrijskim vojvodom. Leta 1489 so Ogri zavzeli grad in mesto, a ju je že naslednje leto zopet dobila v roke cesarska vojska. Takrat je cesar Maksimilijan podelil grad Ladislavu Prangerju in leta 1493 Francu Prangerju, ki je razpadajoče poslopje podrl in v obrambo proti sovražniku utrdil v Slovenj Gradcu Schulz Heinzingerjev stolp, tj. današnji grad Rotenturn.

GOSPOŠČINA STRASS

Signatura: PAM/1839

Kraj: Strass *Ohranjeno gradivo:* 1769–1796
Količina: 6 arhivskih škatel *Tekoči metri:* 0,6
Informativna pomagala: arhivski popis *Jezik:* nemški (gotica)

Vsebina: Kopije inventarnih zapisnikov in zemljiških knjig 1769–1796.

Sistem ureditve: Gre za kopije knjig, ki so urejene tematsko.

Historiat fonda: Kopije gradiva je PAM prevzel od StLA v letu 1998, v letu 2001 pa je sledila še dopolnitev fonda v obsegu 0,1 tm. V Zbirki listin hrani PAM tudi listine, ki se nanašajo na Strass, eno zemljiško knjigo gosposčine Strass pa v Zbirki zemljiških knjig gosposčin ter magistratov mest in trgov.

Historiat ustvarjalca: Gosposčina Strass je bila do leta 1550 del gosposčine Zg. Cmurek. Samostojna je postala, ko je bila v lasti Bartolomeja Eggenberškega, pod njegovimi dediči pa se je

posest še širila. Leta 1583 so Eggenbergi postavili grad, leta 1616 pa je gosposčina obsegala urade: Strass, Obervogau in Niedervogau, Račane (Ratsch), in odvetništvo v Beliču (Welitsch). Leta 1675 je prešla posest z Eggenbergov na Johanna Seifrieda, leta 1740 pa jo je podedovala njegova vnukinja Marija Eleonora Leslie. Zaradi zadnje potomke grofov Leslie, grofice Rozalije, ki je bila poročena z Attemsom, je prešla gosposčina v roke Attemsov. Leta 1852 je grof Karl Attems grad z vsemi posestvi prodal vojski, ki si je tam uredila kadetnico. Danes je v gradu vojaški muzej.

GOSPOŠČINA SVEČINA

Signatura: PAM/1828

Kraj: Svečina, Zg. Kungota

Ohranjeno gradivo: 1460–1467, 1753–1850

Količina: 11 arhivskih škatel, 1 knjiga

Tekoči metri: 1,2

Informativna pomagala: arhivski popis

Jezik: nemški (gotica)

Vsebina: Urbar 1460–1467; kopije: zemljiške knjige, inventarji po umrlih podložnikih in gospodarjih 1753–1823; računski knjiga gosposčine 1795–1850; gradivo krajevnega sodišča: zapuščinski spisi 1832–1850, zapisniki sodnih poravnjav 1819–1850, rekognicije (potrdila o pristnosti) 1832–1849.

Sistem ureditve: V prvih sedmih škatlah so kopije arhivskega gradiva, le urbar v prvi škatli je originalen. Sledijo originalni dokumenti krajevnega gosposčinskega sodišča, na koncu fonda pa je računski knjiga.

Historiat fonda: Kopije gradiva gosposčine Svečina je v PAM leta 1998 predal StLA, originalno gradivo krajevnega sodišča pa je bilo prevzeto iz ZAC. V Zbirki listin hrani PAM tudi listino, ki se nanaša na Svečino, 29 zemljiških knjig gosposčine Svečina pa v Zbirki zemljiških knjig gosposčin ter magistratov mest in trgov.

Historiat ustvarjalca: Gosposčina Svečina (Witschein) je že v prvi omembi leta 1197 bila v posesti sekovskega samostana, podarila jim jo je rodbina Cmureških in je bila prej del žlemberške gosposčine. Obsegala je kraje Svečina, Špičnik in Slatina. Patronat nad cerkvijo je imel Admont, odvetništvo pa sekovski samostan. Sredi 16. st. je gosposčina imela 90 podložnikov in približno 138 gornikov, ki so imeli v zakupu vinograde. Turki so v tistem času požgali grad, novo stavbo pa so pozidali šele leta 1629 in v njej uredili kapelo. Po Jožefovih reformah leta 1782 je gosposčina prešla v državno last, vendar jo je leta 1808 prevzel šentlambertski samostan na Zgornjem Štajerskem in jo obdržal do leta 1919. Med drugo svetovno vojno je prostore v gradu dobila kmetijska šola in tudi pozneje je grad ostal v lasti Ministrstva za šolstvo Republike Slovenije, ki ga je dalo v najem občini Kungota.

GOSPOŠČINA ŠPILJE

Signatura: PAM/1834

Kraj: Špilje

Ohranjeno gradivo: 1767–1821

Količina: 2 arhivski škatli

Tekoči metri: 0,2

Informativna pomagala: arhivski popis

Jezik: nemški (gotica)

Vsebina: Kopije zemljiške knjige in inventarjev 1768–1821.

Sistem ureditve: Gradivo je urejeno po vsebini.

Historiat fonda: Kopije gradiva je v PAM leta 1998 predal StLA. V Zbirki listin hrani PAM tudi listine, ki se nanašajo na Špilje, 4 zemljiške knjige gosposčine Špilje pa v Zbirki zemljiških knjig gosposčin ter magistratov mest in trgov.

Historiat ustvarjalca: Gosposčina Špilje (Spielfeld) je ime dobila po leta 1170 prvič omenjenem stolpu *Spilvelden*. V začetku 16. st. so Holleneggerji zgradili obrambni stolp ob starem prehodu čez Muro. Hans Stübich je kupil posest in v njegovem času ter nato v času njegovega sina je nastal današnji grad. Do srede 19. st. je bila posest v lasti družin Katzianer, Heister in Attems. Leta 1872 je gosposčino kupil baron Karl plemeniti Bruck, ki jo je zapustil hčerkama, po njuni smrti pa je bila posest razdeljena med dediče. Med drugo svetovno vojno je bil grad močno uničen, vendar so ga proti koncu 20. st. spet uspeli obnoviti in obuditi.

GOSPOŠČINA ŠTATENBERG

Signatura: PAM/1811

Kraj: Štatenberg, Makole

Ohranjeno gradivo: 1490–1880

Količina: 19 arhivskih škatel

Tekoči metri: 1,9

Informationna pomagala: arhivski popis

Jezik: nemški (gotica)

Vsebina: Kopije urbarjev, štiftregistrov in gorninskih registrov 1490–1717; kopije podložniških zadeve 1659–1805; spisi sodišča: zapuščinski, civilnopravdni, kazenski 1791–1850; gospodarski spisi 1817–1880; kupoprodajne pogodbe in ščitna pisma 1819–1849.

Sistem ureditve: Gradivo je urejeno po prevzemih: na začetku fonda so gospodarski spisi in kupoprodajne pogodbe, ki so bile predvidoma prevzete v PAM prve, od škatle 6 do 9 so kopije gradiva iz graškega arhiva, na koncu fonda pa je gradivo krajevnega sodišča gosposčine Štatenberg.

Historiat fonda: V akcesijski knjigi je zabeleženo, da je PAM leta 1998 prejel 0,3 tm gradiva Gosposčine Štatenberg iz StLA. Ker je zapisano, da gre za dopolnitev fonda, lahko sklepamo, da je ostalo gradivo bilo prevzeto že prej. Gradivo krajevnega sodišča gosposčine Štatenberg je v PAM predal ZAC. PAM hrani 53 zemljiških knjig gosposčine Štatenberg v Zbirki zemljiških knjig gosposčin ter magistratov mest in trgov.

Historiat ustvarjalca: Gosposčina Štatenberg (Stattenberg) je prvič omenjena leta 1241 v zvezi s Friderikom Ptujskim. Pred letom 1263 jo je imel v posesti krški vazal Rogaški, ki ga je leta 1299 nasledil Henrik Viltuški, nato pa njegova sinova, ki sta imela v lasti tudi konjiško gospostvo. Leta 1385 je dedoval gospostvo Hugo VII. Devinski, leta 1399 pa Rajnpreht Walsee, katerega rodbina si je leta 1434 pridobila deželsko sodstvo za gosposčino. Sredi 15. st. so jih nasledili Celjski, nato pa Friderik Habsburški, ki je gosposčino kmalu prodal Štefanu Prueschenku in mu podelil naslov baron Štatenberški. Žiga Prueschenk je posest izročil cesarju, leta 1502 pa si jo je pridobil Ivan Turjaški, nato leta 1556 Franc baron Tahij. Sledil je kmečki upor, po katerem je grad začasno upravljal cesarski upravitelj. V tem času so gosposčini v okviru deželnoknežjega fevda pripadali podložniki v 27 krajih od Makol do Črešnjevca; v okviru fevda krške škofije v 21 krajih, od katerih jih je bilo 15 pod deželskima sodiščema Rogatec in Zbelovo - Lemberg, župnija Kebelej na Pohorju, posesti pri Poljčanah, v Šikolah in Jablanah pri Cirkovcih, kakor tudi v neposredni bližini takratnega gradu; v okviru salzburške nadškofije pa 25 hub pri Lovrencu na Dravskem

polju, Župečji vasi in Cirkovcah. Posest je prišla leta 1592 v roke Karla Teufenbacha, nato so jo prevzeli Trebniški in za njimi Tattenbachi. Leta 1681 so jo kupili Attemsi, ki so med leti 1720–1740 pozidali dvorec na bližnjem griču, stari grad pa prepustili propadu. Leta 1809 je posest kupil Franc Ludvik Blagotišek pl. Kaiserfeld, v naslednjih stotih letih pa se je lastništvo še desetkrat zamenjalo. V obdobju med obema vojnoma je bil lastnik Neumann iz Zagreba, zadnja predvojna lastnica pa je bila grofica Ana Marija Vandur Krane. Po vojni ga je v upravljanje dobila tovarna Impol, pozneje pa je v njem začelo obratovati gostišče.

GOSPOŠČINA VETRINJSKI DVOR

Signatura: PAM/1821

Kraj: Maribor

Ohranjeno gradivo: 1731–1804

Količina: 3 arhivske škatle

Tekoči metri: 0,3

Informativna pomagala: arhivski popis

Jezik: nemški (gotica)

Vsebina: Kopije štiftregistrov, zgodovinskega in gospodarskega opisa gospoščine in listin 1731–1804; spisi krajevnega sodišča: zapuščinski, civilnopravdni, rekognicije (potrdila o pristnosti) 1818–1850.

Sistem ureditve: V prvi škatli so kopije arhivskega gradiva iz StLA, sledi gradivo krajevnega sodišča, ki je urejeno po zadevah in kronološko.

Historiat fonda: Leta 1998 je PAM prevzel kopije arhivskega gradiva iz StLA, pozneje pa še originalno gradivo krajevnega sodišča iz ZAC. Posamezne spise krajevnega sodišča je v PAM prodal zasebni zbiratelj. V Zbirki listin hrani PAM tudi listine, ki se nanašajo na Vetrinjski dvor, zemljiško knjigo Vetrinjskega dvora za imenje Razvanje in Rogoza pa v Zbirki zemljiških knjig gospoščin ter magistratov mest in trgov.

Historiat ustvarjalca: Gospoščina Vetrinjski dvor (Viktringhof) je predstavljala sedež štajerskih posesti cistercijanskega samostana v Vetrinjah (Viktring) južno od Celovca. Samostan je v 12. st. ustanovil grof Bernhard Spanheimski. Po urbarjih s konca 15. st. je imela gospoščina 24 podložniških hiš in 4 domce na območju današnjega Maribora, poleg tega pa še 23 obdavčenih v uradu Hoče, po gorskem pravu je dajala v zakup 10 vinogradov v Mariboru in 56 v Hočah. Leta 1786 je bil samostan v okviru reform Jožefa II. razpuščen in gospoščina je postala državna. Dvorec je kupil grof Breuner in v njem so bile v letih 1785–1806 gledališke predstave. Od začetka 19. st. naprej je bila stavba v lasti različnih meščanov, po usnjarju Alojzu Nasku je danes znana kot Naskov dvorec.

GOSPOŠČINA VILTUŠ

Signatura: PAM/1859

Kraj: Sp. Slemen, Selnica ob Dravi

Ohranjeno gradivo: 1588, 1622, 1739–1943

Količina: 8 arhivskih škatel

Tekoči metri: 0,8

Informativna pomagala: arhivski popis

Jezik: nemški (gotica), italijanski, madžarski

Vsebina: Urbarji 1588, 1622; štiftregistri 1739–1748; gorninski register 1749; davčna napoved gospoščine 1749; knjiga z zapisi in risbami urbarialne posesti 1756; ščitna pisma 1799–1827; seznam dominikalnih vinogradov 1800; tabela letnih plač zaposlenih 1808; kronike in zgodovinski opisi gospoščine iz 19. st.; krajevno sodišče: zapuščinski spisi, pobotnice in

procesi 1839–1850; privatni dokumenti lastnikov gosposčine iz 19. in 20. st. (dnevniki, pesmi, ilustracije, korespondenca, note, fotografije, izrezki časopisnih člankov, obveznice, certifikati k odlikovanjem); gradbeni načrti in skice gradu, okolice ter pohištva iz 19. in 20. st.

Sistem ureditve: Na začetku fonda je gosposčinsko gradivo in privatno gradivo lastnikov gosposčine, na koncu fonda pa so spisi krajevnega sodišča.

Historiat fonda: Iz akcesijske knjige je razvidno, da so leta 1949 pripeljali v arhiv 143 zabojev repatriiranih gosposčinskih arhivalij s področja slovenskega dela Štajerske. Gradivo je predala restitucijska komisija. Natančnejšega popisa gradiva v zabojih ni bilo, a najbrž je bila med tem gradivom tudi glavnina viltuškega arhiva. Gradivo krajevnega sodišča je v PAM predal ZAC. V Zbirki listin hrani PAM tudi listine, ki se nanašajo na Viltuš, 23 zemljiških knjig gosposčine Viltuš pa v Zbirki zemljiških knjig gosposčin ter magistratov mest in trgov.

Historiat ustvarjalca: Gosposčina Viltuš (Wildhaus) je bila v 13. st. v lasti vitezov Viltuških, ki so bili iz rodu deželnoknežjih ministerialov Mariborskih. Ko je leta 1471 njihova rodbina izumrla, so posest podedovali sorodniki Auerspergi s Turjaka. Leta 1555 so gosposčino Viltuš prodali Luki Szekelyju iz Ormoža, leta 1587 pa jo je kupil Wolf Herberstein. Juri Žiga Kacijanar, ki je gosposčino priženil, je posest leta 1662 prodal grofu Hieronimu Starhembergu, od leta 1681 pa jo je imel grof Jožef Rabatta, katerega rodbina je obdržala gosposčino do konca 18. st., nato pa so se kot lastniki zvrstili še Jožef Strenner (leta 1794), Boštjan Weninger (1798), baron Peter Jožef Albert Lannoy (1808), vitez Bartolomej Carneri (1857), Jakob Badel (1883). Lesni industrialec Peter Magerl je dvorec kupil leta 1927, v lastni družine je ostal do konca druge svetovne vojne, ko je bil nacionaliziran. Med vojno so bili v njem gestapovski zapor, po vojni pa je bil v dvoru dom za starostnike. Dvorec z nekdanjimi znamenitim grajskim parkom danes propada.

GOSPOŠČINA VODRIŽ

Signatura: PAM/1871

Kraj: Vodriž, Podgorje [Slovenj Gradec], Slovenj Gradec

Ohranjeno gradivo: 1828–1850

Tekoči metri: 0,1

Količina: 1 arhivska škatla

Jezik: nemški (gotica)

Informativna pomagala: arhivski popis

Vsebina: Spisi krajevnega sodišča: zemljiškknjižni 1828–1849, zapuščinski 1829–1848, civilnopravdni 1836–1847, rekognicije (potrdila o pristnosti) 1837–1850.

Sistem ureditve: Spisi so urejeni vsebinsko.

Historiat fonda: Gradivo je v PAM predal ZAC. PAM hrani še 11 zemljiških knjig gosposčine Vodriž v Zbirki zemljiških knjig gosposčin ter magistratov mest in trgov.

Historiat ustvarjalca: Gosposčina Vodriž (Widerdreiß) je bila v začetku 14. st. v lasti oglejskih fevdnikov vitezov Hebenstreitov iz Slovenj Gradca. Sredi 14. st. je oglejski patriarh gosposčino podelil Henriku Vitanjskemu, po letu 1420 pa je postala habsburška, tako da jo je leta 1436 v deželnoknežji fevd dobil Hans Ungnad. Za Ungnadi je imel Vodriž Luka Gambs, od leta 1564 Erazem Gall, nato pa še Hans Amman in Joahim Ruess. Njegovi dediči so gosposčino prodali baronom Teuffenbachom, ti pa leta 1727 sorodniku baronu Janezu Jožefu Gabelkhovnu. Konec 18. st. so Gabelkhovni gosposčino prodali, razpadajoči grad pa

je menjal še nekaj lastnikov. Opuščen je bil konec 18. st., tako da so danes od njega ostale samo še razvaline.

GOSPOŠČINA VUZENICA

Signatura: PAM/1813

Kraj: Vuzenica

Ohranjeno gradivo: 1662

Količina: 1 arhivska škatla

Tekoči metri: 0,1

Informativna pomagala: arhivski popis

Jezik: nemški (gotica)

Vsebina: Urbar 1662.

Historiat fonda: Urbar gospoščine Vuzenica je že leta 1934 pridobil Banovinski arhiv Maribor. Urbar je kupil na dražbi v gradu Puhenštajn skupaj z dokumenti gospoščine Puhenštajn. V Zbirki zemljiških knjig gospoščin ter magistratov mest in trgov hrani Pokrajinski arhiv Maribor tri zemljiške knjige gospoščine Vuzenica in štiri iz magistrata Vuzenica, v Zbirki listin pa tudi listine, ki se nanašajo na Vuzenico.

Historiat ustvarjalca: Gospoščina Vuzenica (Saldenhofen) je bila sprva last Kolona Žlemskega iz rodu Trušenjskih, ki je leta 1220 dal postaviti grad. Njegovi nasledniki so ga imeli do leta 1374, ko je umrl zadnji iz njihovega rodu, posest pa so dobili Celjani. Po smrti Ulrika Celjskega leta 1456 je deželni knez zasegel celotno zapuščino, upravitelji in najemniki pa so se hitro menjavali. Konec 16. st. je gospoščino kupil Mathe Amman, ki je bil takrat tudi lastnik sosednjega Puhenštajna, tako da so uradi Trbonje, Wiel, Muta in Ribnica z vuzeniške prešli na puhenštajnsko gospoščino. Močno zmanjšano gospoščino Vuzenica je leta 1663 kupil marenberški samostan. Po ukinitvi marenberškega samostana, ki je bil eden od najbogatejših v Avstriji, je leta 1782 gospoščina pripadla verskemu skladu, razpadajoči vuzeniški grad pa so imeli vitezi Pistor vse do druge svetovne vojne.

GOSPOŠČINA ZGORNJA POLSKAVA

Signatura: PAM/1820

Kraj: Zg. Polskava, Slovenska Bistrica

Ohranjeno gradivo: 1734, 1812–1849

Količina: 1 arhivska škatla

Tekoči metri: 0,1

Informativna pomagala: arhivski popis

Jezik: nemški (gotica)

Vsebina: Terjatev polskavskemu deželnemu sodišču za plačilo krvnega sodstva 1734; krajevno sodišče: zapuščinski spisi ter inventar 1812–1839, zapisniki sodnih poravnjav 1833–1849.

Sistem ureditve: Gradivo je urejeno po vsebini.

Historiat fonda: Gradivo krajevnega sodišča je v PAM predal ZAC. PAM hrani 29 zemljiških knjig gospoščine Zg. Polskava v Zbirki zemljiških knjig gospoščin ter magistratov mest in trgov.

Historiat ustvarjalca: Gospoščina Zgornja Polskava (Oberpulsgau) se že v 12. st. omenja s polskavskim vitezom Riherjem. Leta 1402 so bili lastniki Teufenbachi, sledili so jim Leisserji. V 16. st. so Turki popolnoma požgali gospoščinski dvor. Gospoščina je takrat imela 18 hub in domce v Zg. Polskavi, sedem v Selah pri Polskavi, šest v Rančah, po dvajset pa v Malahorni in Požegu. V začetku 17. st. je posesti imel zagrebški kanonik Baltazar Dvorničić, za njim družina Szekely, od leta 1614 pa Erazem Dietrichsteinski. Od leta 1778 so imeli gospoščino v zakupu gospoščinski upravniki, nato lastniki Pragerskega.

Leta 1799 je Zg. Polskavo kupil Franc Leopold Huster vitez Adlerskronski, nato pa so jo imeli pl. Prothasiji in baroni Post. Takrat že močno zanemarjen dvorec je imel pred drugo svetovno vojno grof Chorinski, po vojni je bila v njem nekaj časa vojska, pozneje pa več ni imel prave namembnosti.

GOSPOŠČINA ZGORNJI CMUREK

Signatura: PAM/1812

Kraj: Trate, Cmurek

Ohranjeno gradivo: 1736–1915

Količina: 72 arhivskih škatel, 3 knjige

Tekoči metri: 7,5

Informativna pomagala: arhivski popis

Jezik: nemški (gotica)

Vsebina: Finančni spisi 1736–1848; zemljiškoknjižne zadeve 1772–1803; sodišče: zapisniki, spisi, imeniki, seznam sodnih obravnav 1781–1849; inventarji 1785–1850; vpisniki sprememb lastništva 1791–1797; zdravstvene kartoteke 1815–1915; šolske zadeve 1816–1874; razglasi 1828–1850; ščitna pisma 1833–1834; načrti posestva 1837–1848; dopisi 1840–1849; pupilarne tabele 1842–1846; risbe iz 19. st.

Sistem ureditve: Gradivo je urejeno tako, da so na začetku fonda razni spisi, sledijo spisi sodišča in na koncu še zemljiškoknjižne zadeve z dokumenti o spremembah lastništva posesti.

Historiat fonda: Gradivo gosposčine Zg. Cmurek je bilo v mariborski arhiv predano oktobra 1950. Najdeno je bilo na podstrešju Cmureškega gradu. V Zbirki listin hrani PAM tudi listine, ki se nanašajo na Cmurek, 35 zemljiških knjig gosposčine Zg. Cmurek pa v Zbirki zemljiških knjig gosposčin ter magistratov mest in trgov.

Historiat ustvarjalca: Gosposčina Zgornji Cmurek (Ober Mureck) je imela posesti na obeh straneh Mure, z današnjega vidika je grad ležal na slovenski strani, posesti pa je imel tudi na avstrijski. Prvi izpričan lastnik bi naj bil leta 1148 Burkhard, nato je do leta 1240 lastništvo prevzela veja družine Trušenj. Sledili so Kranichberški, ki so severno in južno od Mure kupili številne posesti. Leta 1386 je kupil gosposčino grof Herman Celjski, a jo je že čez nekaj let prepustil svojemu svaku Hansu Stubenberškemu. V rokah Stubenberških je gosposčina imela največji obseg: 27 uradov s 1192 podložniki. Leta 1931 je že precej zmanjšano posest kupil tedanji grajski oskrbnik Anton Mal, po vojni pa je prešla v državno last.

GOSPOŠČINA ZGORNJI MARIBOR

Signatura: PAM/1855

Kraj: Maribor

Ohranjeno gradivo: 1654–1699, 1785–1812

Količina: 1 arhivska škatla

Tekoči metri: 0,1

Informativna pomagala: arhivski popis

Jezik: nemški (gotica)

Vsebina: Pripombe k obračunom oskrbnika gosposčine 1654–1655, obračuni oskrbnikov gosposčine 1655, 1694, štiftregister 1698–1699, ščitna pisma 1785–1812.

Sistem ureditve: Gradivo je bilo prevzeto v fragmentih, zato o nekem sistemu ureditve ne moremo govoriti.

Historiat fonda: Večino gradiva je zbralo že Muzejsko društvo Maribor, tako da so dokumenti gosposčine Zg. Maribor prišli v arhiv skupaj z društvenimi dokumenti. Pozneje je bilo

takšno gradivo iz fonda muzejskega društva izločeno in vključeno med starejše gradivo PAM. V Zbirki listin hrani PAM tudi listine, ki se nanašajo na Maribor, tri zemljiške knjige gosposčine Zg. Maribor pa v Zbirki zemljiških knjig gosposčin ter magistratov mest in trgov.

Historiat ustvarjalca: Gosposčina Zgornji Maribor (Ober Marburg) je bila prvotno beneficij deželnoknežjih ministerialov, ki so se po gradu imenovali Mariborski, a so v 14. st. izumrli. Posest je leta 1379 prišla v roke Viljema Svibenskega, sledila sta mu Haug Devinski in leta 1399 njegov dedič Rudolf iz Wallseeja. Leta 1456 sta po odločitvi sodišča gosposčino prejela Friderik in Ulrik Grabenski. Po smrti njunega dediča je grad leta 1528 pogorel, obnovil ga je Hans Stadler. Takrat je gosposčina imela podložnike razpršene na severu vse do Plača, južno pa do Pragerskega. Leta 1587 so bili lastniki Welzerji, leta 1612 pa je posest podedoval Gall pl. Racknitz, ki je nekaj let pozneje kot protestant moral zapustiti deželo. Lastnik je postal najprej Vid Žiga Herberstein, nato pa njegov dedič Gottfried Stübich, ki je gosposčino leta 1641 prodal lastniku mariborskega mestnega gradu Juriju grofu Khiesslu. Naslednji lastniki so bili Hans pl. Zwickel in njegova hči Marija grofica Ursin - Rosenberg. Gosposčina je takrat poleg urada Zg. Maribor obsegala še imenje Fahrenberg, Betnavo, Štatenberg, urad in grad Maribor ter Freudenu v Črncih. Leta 1727 so vse podedovali grofi Brandis, ki pa so napol zapuščeni grad podrli in njegov material porabili za obnovo dvorca Betnava. Osrednji del nekdanje posesti je leta 1904 kupil Pius pl. Twickel.

GOSPOŠČINI HARTENŠTAJN IN ROTENTURN

Signatura: PAM/1875

Kraj: Slovenj Gradec, Turiška vas

Ohranjeno gradivo: 1733–1849

Količina: 5 arhivskih škatel

Tekoči metri: 0,5

Informativna pomagala: arhivski popis

Jezik: nemški (gotica)

Vsebina: Kopije štiftregistrov gosposčine Rotenturn 1733–1749; dokumenti krajevnega sodišča Hartenštajn in Rotenturn: pravde, poravnave, kazenske zadeve, dopisi, delovodniki 1831–1849, posestne spremembe, zemljiškoknjižne, gospodarske, zapuščinske in sirotinske zadeve 1831–1849.

Sistem ureditve: Gradivo je urejeno vsebinsko in deloma kronološko.

Historiat fonda: Gradivo krajevnega sodišča je v PAM predal ZAC, kopije štiftregistrov pa StLA. Tri zemljiške knjige graščine Harteštajn in 14 zemljiških knjig gosposčine Rotenturn hrani PAM v Zbirki zemljiških knjig gosposčin ter magistratov mest in trgov.

Historiat ustvarjalca: Gosposčini Hartenštajn in Rotenturn sta imeli v 18. st. iste lastnike in takrat se je tudi razvilo skupno sodišče. Pred tem sta se gosposčini razvijali ločeno in tudi pozneje sta imeli različne lastnike. Graščino Hartenštajn (Hartenstein) je v 16. st. pozidal Bernard pl. Gall iz Vodriža. Naslednji lastniki so bili baron Dominik Pfannberg leta 1630, Jurij Žiga Haller leta 1637, Zofija Elizabeta Gall, Hans Jakob Schrampf od leta 1648, E. J. Sterner leta 1730, G. J. Schrockinger leta 1736 in baronica Julijana Kulmer leta 1750. Od leta 1790 jo je imela rodbina Pachernegg, od leta 1849 železarska družba Huettenberg, od leta 1900 Karel Rauchfuss, okoli leta 1902 Fritz Bullmann, leta 1912 je Hartenštajn kupil Marko Benedik, od leta 1918 pa je bila lastnica pisateljica Avgusta Jirku. Zadnji lastniki so bili Streunerji. Dvorec so med drugo svetovno vojno požgali partizani, ker je bila v njem nemška

postojanka. Na gosposčini Rotenturn je bil v 15. st. oskrbnik Hans Grunwald, od leta 1513 jo je imel v zastavi Franc pl. Dietrichstein, od leta 1518 Dietrik pl. Hardisch, od leta 1530 Ahac Schrott, sredi 16. st. bratje Rottenbergerji, od leta 1574 Janž Khiessl s Fužin, od leta 1619 pa Franc pl. Langenmantel. Zatem je bila lastnica Marija pl. Langheim do leta 1652 in nato baroni Kulmer. Po letu 1900 je bila v dvorcu Rotenturn šola, pozneje pa je vanj prišla uprava mestne občine Slovenj Gradec in županstvo.

IMENJE BRESTERNICA

Signatura: PAM/0623

Kraj: Bresternica

Ohranjeno gradivo: 1841–1899

Količina: 1 arhivska škatla

Tekoči metri: 0,1

Informationna pomagala: arhivski popis

Jezik: nemški (gotica), slovenski

Vsebina: Krajevno sodišče: zapuščinski spisi 1841–1849; finančna dokumentacija v zvezi z vodenjem posesti, dopisi, menjalna pogodba 1893–1899.

Sistem ureditve: Gradivo je urejeno po vsebini.

Historiat fonda: Gradivo krajevnega sodišča je v PAM predal ZAC. V Zbirki listin hrani PAM tudi listine, ki se nanašajo na Bresternico, pet zemljiških knjig imenja Bresternica pa v Zbirki zemljiških knjig gosposčin ter magistratov mest in trgov.

Historiat ustvarjalca: Imenje Bresternica (Tresternitz) je bilo sprva krška posest, ki jo je leta 1542 posedoval baron Andrej Ungnad. V bresterniškem dvoru je imel viničarijo. V 19. in 20. st. so dvor posedovale rodbine Koch, Marenzi in grof Sulkowsky, po drugi svetovni vojni pa so ga nacionalizirali in v njem uredili stanovanja.

IMENJE DRVANJA

Signatura: PAM/1850

Kraj: Drvanja

Ohranjeno gradivo: 1693–1849

Količina: 3 arhivske škatle

Tekoči metri: 0,3

Informationna pomagala: arhivski popis

Jezik: nemški (gotica)

Vsebina: Urbar 1693; kopije štiftregistrov 1731, 1747; zapisniki sprememb lastništva posesti 1744–1801; davčni register 1815; spor zaradi vinogradov v Malečniku in Nebovi 1857; krajevno sodišče: vložni zapisnik 1835–1844, zapuščinski spisi 1841–1849; zemljiška knjiga gorskopравnih zemljišč 18. st.

Sistem ureditve: Gradivo je urejeno vsebinsko.

Historiat fonda: Spise krajevnega sodišča je leta 2001 v PAM predal ZAC. Nekateri dokumenti Imenja Drvanja se nahajajo v fondu Gosposčina Negova.

Historiat ustvarjalca: Imenje Drvanja (Tribein) najbrž izhaja iz strelskega dvorca. Leta 1659 se je Hans Karl Khemeter imenoval Drvanjski. Pozneje so bili lastniki Stübichi in Selberbergi, leta 1740 baroni plemeniti Biloa, leta 1797 Johan Strubl, leta 1808 Johan Ehrlich, nato pa so se zvrstili še Johan Edler pl. Rauchenbühel, Johan Nep. Schöck, Anton Edler pl. Pistor in Kajetan pl. Schluetenberg. Imenje je imelo 18 podložniških hiš v Drvanji in pri Jakobskem Dolu.

IMENJE KORPULE

Signatura: PAM/1814

Kraj: Korpule, Šmarje pri Jelšah*Ohranjeno gradivo:* 1682–1707*Količina:* 1 arhivska škatla*Tekoči metri:* 0,1*Informationna pomagala:* arhivski popis*Jezik:* nemški (gotica)*Vsebina:* Urbarja 1682–1687, 1702–1707.*Historiat fonda:* Gradivo je PAM prevzel maja 1963.

Historiat ustvarjalca: Imenje Korpule (Corpula) je bilo v 16. st. v lasti Krištofa pl. Sauraua, ki je leta 1556 posest prodal grofu Hansu Tattenbachu. Okoli leta 1657 je Korpule imela Anastazija Vogl, nato Marija in Rozalija Sattelberger, kmalu pa je posesti s poroko dobil graščak Gačnik iz Dobrne. Leta 1680 je Korpule kupil grof Žiga Gaisruck in posesti združil z bližnjimi Jelšami. V začetku 20. st. je bila lastnica Korpul Elisa pl. Artens iz Gradca, po prvi svetovni vojni pa je na dvorcu prebivala rodbina Granar. Med obema vojnoma je bil dvorec občinska last, po drugi svetovni vojni pa je v močno predelani stavbi bivala družina Habjan Smole.

IMENJE MISLINJA

Signatura: PAM/1844

Kraj: Mislinja*Ohranjeno gradivo:* 1808–1850, 1911*Količina:* 1 arhivska škatla, 1 tulec*Tekoči metri:* 0,2*Informationna pomagala:* arhivski popis*Jezik:* nemški (gotica)*Vsebina:* Dokumenti krajevnega sodišča: zadolžnice 1808–1816, zapuščinski spisi 1813–1850; katastrski načrt Mislinje 1911.*Sistem ureditve:* Gradivo je urejeno vsebinsko in deloma kronološko.*Historiat fonda:* Gradivo Imenja Mislinja je leta 2001 v PAM predal ZAC. PAM hrani dve zemljiški knjigi imenja Mislinja v Zbirki zemljiških knjig gosposčin ter magistratov mest in trgov.

Historiat ustvarjalca: Imenje Mislinja (Missling) je izhajalo iz posesti, ki so jih v okolici Mislinje v začetku 12. st. imeli oglejski patriarhi, Spanheimi in Habsburžani. Z njimi v zvezi je tudi prva omemba kraja leta 1335. Mislinja je bila del gosposčine Slovenj Gradec vse od 12. st. do leta 1848.

IMENJE ZAVLAR

Signatura: PAM/1873

Kraj: Slovenj Gradec, Stari trg

Ohranjeno gradivo: 1730–1847

Količina: 1 arhivska škatla

Tekoči metri: 0,1

Informativna pomagala: arhivski popis

Jezik: nemški (gotica)

Vsebina: Kopije štiftregistrov 1730–1748; zapisniki sprememb lastništva posesti 1808–1847.

Sistem ureditve: Gradivo je urejeno vsebinsko in kronološko.

Historiat fonda: Kopije štiftregistrov je v PAM predal StLA. V Zbirki listin hrani PAM tudi listine, ki se nanašajo na Zavlar, dve zemljiški knjigi graščine Zavlar pa v Zbirki zemljiških knjig gosposčin ter magistratov mest in trgov.

Historiat ustvarjalca: Imenje Zavlar (Feldenhofen) je bilo leta 1408 v lasti rodbine Jurija Hautza. Leta 1613 se kot lastnik omenja Janez Jurij Hurnas z Gradišča, od leta 1681 pa baronica Kristina Suzana Sauer. Poznejši lastniki so bili še od leta 1784 Filip Jožef Walter, leta 1811 Peritzi in leta 1846 Forstnerji.

SAMOSTAN IN GOSPOŠČINA STUDENICE

Signatura: PAM/1829

Kraj: Studenice

Ohranjeno gradivo: 1259–1945

Količina: 47 arhivskih škatel, 3 knjige,
17 tulcev

Tekoči metri: 5,7

Jezik: nemški (gotica), latinski, slovenski

Informativna pomagala: arhivski popis

Vsebina: Listine 13.–18. st.; imenjska knjiga 17. st.; urbar in gorninski register 18. st.; glasbene note 1768; dopisi 1793–1861; okrajno in krajevno sodišče: vloge 1817–1860, zapuščinske razprave 1827, zemljiškoknjižne zadeve 1803; desetinski registri in druge dajatve podložnikov 1830–1848; davki 1830–1860; kupoprodajne pogodbe 1834; privatne zadeve lastnika Sparowitza 1840–1860; dokumenti magdalenk: patronatske zadeve 1820–1917, gospodarski spisi, finančne zadeve 1890–1939, dokumenti o življenju redovnic 1910–1940.

Sistem ureditve: Spisovno gradivo je v glavnem urejeno po lastnikih gosposčine (privatno gosposčinsko posestvo, posest verskega fonda Studenice, samostan magdalenk), na koncu fonda pa so zložene knjige.

Historiat fonda: Gradivo je arhiv prevzel 8. 6. 1949. V Zbirki listin hrani PAM še več listin, ki se nanašajo na Studenice, 40 zemljiških knjig gosposčine Studenice pa v Zbirki zemljiških knjig gosposčin ter magistratov mest in trgov.

Historiat ustvarjalca: Samostan in gosposčina Studenice (Studenitz) imata predhodnika v hospicu, namenjenemu popotnikom, ki so tam prejeli vso telesno in duhovno oskrbo, ustanovila pa ga je Zofija Rogaška okoli leta 1245. Hospic je z Zofijino pomočjo kmalu prerasel v ženski dominikanski samostan, številne posesti pa so darovali njeni sorodniki in drugi dobrotniki. Nune so namreč najpogosteje prihajale iz plemiških družin, ki so darovale samostanu. 16. st. je prineslo samostanu številne tegobe: turške vpade, protestantizem, ki ni bil naklonjen redovnemu življenju, in kmečke upore. Takrat je samostan v 63 urbarialnih naseljih premogel 272 podložniških družin, od katerih jih je v bližnjem studeniškem trgu živel 14. Razmere v samostanu so bile glede na vizitacijske zapisnike bolj slabe, a so se v 17. st.

počasi izboljšale. Cesar Jožef II. je leta 1782 v okviru verskih reform samostan ukinil. Nekdanja samostanska gosposčina je postala kameralna gosposčina verskega sklada, uradniki in posli pa so ostali v državni službi. Posest je leta 1827 kupil Alojz Sparowitz, nato leta 1878 družina Papst in leta 1884 Egger, nakar so samostan kupile poljske magdalenke, ki so v njem bivale do druge svetovne vojne. Med vojno so ga požgali partizani, v 90. letih so bile izvedene razne adaptacije, po denacionalizaciji pa je prešel v posest Mariborske škofije.

WINDISCHGRÄTZOVE POSESTI KONJICE, OPLOTNICA IN ŽIČE

Signatura: PAM/1858

Kraj: Slovenske Konjice, Oplotnica, Žiče

Ohranjeno gradivo: 1788–1941

Količina: 296 arhivskih škatel, 15 tm knjig

Tekoči metri: 45

Informativna pomagala: arhivski popis

Jezik: nemški (gotica), slovenski

Vsebina: Okrožnice 1788–1845; računi, računovodski izkazi in knjige, obračunske tabele 1792–1934; sodni procesi in sodniški spisi 1793–1816; gorske pravice 1799; inventarji 18. st.; spisi okrožnega urada Celje, Konjice 1809–1873; ceniki 1819; spisi o obrti 1819–1867; premoženjski spisi 1827; licitacijski zapisniki 1829–1912; kupne pogodbe 1836–1868; registri okrajev in okrožij 1838–1856; dnevnik 1840–1923; korespondenca oskrbnitva Konjice 1850–1938; gozdarsko računovodstvo 1861–1863; dokumenti o vodenju posestev Bizeljsko, Podsreda in Galenhof 1865–1926; dokumenti Tovarne lesne volne Oplotnica, kamnoloma v Cezlaku, steklarne v Oplotnici, opekarne v Partovcu 1866–1930; zapuščine 1867–1920; sezname konjskih in volovskih vpreg 1873–1905; spisi o vodenju gospodarstva (kletarska kontrolna knjiga in register vina, živinoreja, mlekarstvo, mezde delavcev, lov, vzdrževanje zgradb, gozdarstvo) 19. in 20. st.; zemljiškoknjižne zadeve 19. in 20. st.; albumi z osebnimi in krajevnimi fotografijami 20. st.

Sistem ureditve: Na začetku fonda so knjige izven tehničnih enot, ki so še neurejene. Sledi gradivo v arhivskih škatlah, ki je urejeno vsebinsko in kronološko.

Historiat fonda: V Zbirki listin hrani PAM tudi listine, ki se nanašajo na Slovenske Konjice, Oplotnico in Žiče, v posebnem fondu Kartuzija Žiče pa tudi nekaj starejših dokumentov in kopij samostanskega gradiva.

Historiat ustvarjalca: Windischgrätzove posesti v Slovenskih Konjicah, Oplotnici in Žičah so bile združene že od 12. st., ko so bile v lasti kartuzijanskega samostana v Žičah. Leta 1782 je bil samostan razpuščen, posesti pa so pripadle državi. Leta 1828 jih je kupila rodbina Windischgrätz. Gre za eno najpomembnejših plemiških rodbin na Slovenskem, ki je bila znana po nakupih posesti v slovenskem delu Štajerske. Tako je poleg že omenjenega nakupa Konjic, Oplotnice in Žič postala lastnica gosposčin Bizeljsko in Podčetrtek, na Notranjskem pa so kupili še Haasberg, Šteberk, Gorenji Logatec in Jamo. Zgradili so tudi dvorec na Bledu. Ta veja je bila bolj gospodarsko usmerjena in tako se je v prej popolnoma agrarno usmerjeno dejavnost gospostev začela vpletati industrija. Ob koncu druge svetovne vojne so bila industrijska podjetja Windischgrätzov zaplenjena, kmetijska zemljišča pa so prešla, tako kot drugod po Sloveniji, v agrarni sklad, iz katerega so se delila agrarnim interesentom in kolonistom v trajno last. Izjema so bila samo razlaščena in zaplenjena gozdna posestva, ki so postala splošno ljudsko premoženje in so prešla v državno last.

ZDRUŽENI GOSPOŠČINI FRAM IN SLIVNICA

Signatura: PAM/1815

Kraj: Fram, Slivnica pri Mariboru

Ohranjeno gradivo: 1711–1726, 1823–1850

Količina: 2 arhivski škatli

Tekoči metri: 0,2

Informativna pomagala: arhivski popis

Jezik: nemški (gotica)

Vsebina: Računska knjiga s prihodki in izdatki gosposčine 1711–1712; seznam podložnikov, ki zaostajajo v dajatvah 1726; krajevno sodišče: civilnopравни in zapuščinski spisi 1823–1850.

Sistem ureditve: Gradivo je urejeno po zadevah, s tem da so na začetku spisi krajevnega sodišča.

Historiat fonda: Gradivo krajevnega sodišča je v PAM predal ZAC. V Zbirki listin hrani PAM tudi listine, ki se nanašajo na Fram in Slivnico, pet zemljiških knjig gosposčine Grad Slivnica in Fram pa v Zbirki zemljiških knjig gosposčin ter magistratov mest in trgov.

Historiat ustvarjalca: Združeni gosposčini Fram in Slivnica (Frauheim & Schleinitz) sta imeli skupno zgodovino od leta 1738, ko so ju Herbersteini skupaj prodali grofu Francu Ludviku pl. Khuenburgu. Pozneje so se kot lastniki zvrstili še knez Stanislav Poniatowsky, grof Klemens Brandis (okoli leta 1860), Herman Pauls (leta 1880), Karel pl. Rudnicki (okoli leta 1900), grof Franc Schönborn iz Starega Futoga v Bački (po letu 1906). Prej sta se gosposčini razvijali vsaka zase. Gosposčina Fram se prvič omenja leta 1335. Bila je deželno knežja posest štajerskega maršalskega urada. Morda so gosposčino že prej upravljali gospodje Wildonski, vsekakor pa so jo Ptujski gospodje leta 1438 skupaj z dednim štajerskim maršalatom in drugim premoženjem obljubili grofu Johanu Schaunberškemu, v kolikor bi njihova rodbina izumrla. Gosposčina je imela sredi 16. st. urade Fram, Ješenca, Požeg, Morje, Kopivnik, Planica nad Framom in Loka pri Framu. Ko so leta 1559 izumrli tudi Schaunberški, je prišla posest v roke Hansa Friderika Hofmanna, ta pa jo je leta 1594 prodal Zahariji Schneeweissu s Kozjega. V 18. st. je grad pogorel, posestva pa so bila združena z gosposčino Slivnica. Gosposčina Slivnica je ena izmed mlajših pohorskih gosposčin. Leta 1428 je deželni knez dovolil Frideriku s Kleka zapisati svoji ženi Marjeti slivniški dvor, štiri hube in 24 domcev. Okoli leta 1480 je iz Hrvaške priseljeni Jurij Kolonič odkupil posesti, ki so ležale v Slivnici, in zgradil dvorec na mestu prejšnjega gradu, njegovi dediči pa so leta 1608 prodali posest Herbersteinom. Gosposčina je takrat obsegala urade Slivnica, Orehova vas, Hotinja vas, Košaki, Korena in Fram. V 18. st. se je združila s posestvi gosposčine Fram. Po drugi svetovni vojni je bil v slivniškem dvorcu vzgojni dom za dečke, od leta 1990 pa je prazen.